

א) לידע שיש אלוהי העולם (הלכות יסודי תורה)

א,א יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון. והוא ממציא כל הנמצא. וכל הנמצאין מן שמיים וארץ ומה שביניהן לא נמצאו אלא מאמיתת הימצאו.

א,ג המצוי הזה הוא אלוהי העולם אדון כל הארץ. והוא המנהיג הגלגל בכוח שאין לו קץ ותכלית בכוח שאין לו הפסק שהגלגל סובב תמיד ואי אפשר שיסוב בלא מסבב, והוא ברוך הוא המסבב אותו בלא יד ולא גוף. וידיעת דבר זה מצות עשה. שנאמר "אנוכי יי אלוהיך" (שמות כב; דברים ה,ו).

א,ה אלוה זה אחד הוא ואינו לא שניים ולא יתר על שניים, אלא אחד שאין כייחודו אחד מן האחדים הנמצאין בעולם. לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה, ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות. אלא ייחוד שאין כייחודו ייחוד אחר כמותו בעולם.

א,ז הרי מפורש בתורה ובנביא שאין הקדוש ברוך הוא גוף וגווייה: שנאמר "כי יי אלוהיכם הוא האלוהים בשמיים ממעל ועל הארץ מתחת" (דברים ד, לט; יהושע ב, יא) והגוף לא יהיה בשני מקומות. ונאמר "כי לא ראיתם כל תמונה" (דברים ד, טו) ונאמר "ואל מי תדמיוני ואשוה" (ישעיהו מ, כה); ואילו היה גוף היה דומה לשאר גופים.

א,ח אם כן מה הוא זה שנאמר בתורה "ותחת רגליו" (שמות כד, י), "כתובים באצבע אלוהים" (שמות לא, יח; דברים ט, י), "יד יי" (שמות ט, ג; במדבר יא, כג; דברים ב, טו), "עיני יי" (דברים יא, יב), "אוזני יי" (במדבר יא, א; במדבר יא, יח) וכיוצא בדברים האלו - הכול לפי דעתן של בני אדם הוא שאינן מכירין אלא הגופות, ודיברה תורה כלשון בני אדם. והכול כינויין הן...

א,יב וכיון שנתברר שאינו גוף וגווייה, יתברר שלא יארעו ולא אחד ממאורעות הגוף. לא חיבור ולא פירוד, ולא מקום ולא מדה, ולא עליה ולא ירידה, ולא ימין ולא שמאל, ולא פנים ולא אחור, ולא ישיבה ולא עמידה. ואינו מצוי בזמן עד שיהיה לו ראשית ואחרית ומניין שנים. ואינו משתנה, שאין לו דבר שיגרום לו שינוי.

א,יג ואין לו לא מוות ולא חיים כחיי הגוף החי, ולא סכלות ולא חכמה כחכמת האיש החכם, לא שינה ולא הקיצה, ולא כעס ולא שחוק, ולא שמחה ולא עצבות, ולא שתיקה ולא דיבור כדיבור האדם. וכך אמרו חכמים: "אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה ולא עורף ולא עיפוי".

א,כ האל הנכבד והנורא הזה - מצוה לאוהבו וליראה הימנו... והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו: בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ - מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול...

ב) חוקים ומשפטים (הלכות תמורה)

ד,יד אף על פי שכל חוקי התורה גזירות הן, ראוי להתבונן בהן; וכל שאתה יכול ליתן לו טעם, תן לו טעם.

ד,יז... ורוב דיני התורה אינם אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים.

(מעילה) ח,ו...ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה אל יהי קל בעיניו; ואל יהרוס לעלות אל ה', פן יפרוץ בו. ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החול... אמרו חכמים ליתן שמירה ועשייה לחוקים כמשפטים: והעשייה ידועה, והיא שיעשה החוקים; והשמירה-שייזהר בהן ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים. והמשפטים-הן המצוות שטעמן גלוי וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה כגון איסור גזל ושפיכות דמים וכיבוד אב ואם; והחוקים הן המצוות שאין טעמן ידוע... ויצרו של אדם נוקפו בהן ואומות העולם משיבין עליהן, כגון איסור בשר חזיר ובשר בחלב ועגלה ערופה ופרה אדומה ושעיר המשתלח.

ג) רשות נתונה (הלכות תשובה)

ה,א רשות כל אדם נתונה לו: אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו. ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו. הוא שכתוב בתורה "הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע" (בראשית ג,כב) - כלומר הן מין זה של אדם היה אחד בעולם, ואין מין שני דומה לו בזה העניין, שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ, ואין לו מי שיעכב על ידו מלעשות הטוב או הרע.

ה,ב אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טיפשי האומות ורוב גלמי בני ישראל, שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם מתחלת בריתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן, אלא כל אדם ואדם ראוי להיות צדיק כמשה רבנו או רשע כירובעם, או חכם או סכל, או רחמן או אכזרי, או כילי או שוע, וכן שאר כל הדעות.

ה,ה אלו היה האל גוזר על האדם להיות צדיק או רשע, או אלו היה שם דבר שמושך את האדם בעיקר תולדתו לדרך מן הדרכים או למדע מן המדעות או לדעה מן הדעות או למעשה מן המעשים, כמו שבודים מליבם הטיפשים הוברי שמיים - היאך היה מצוה לנו על ידי הנביאים: עשה כך ואל תעשה כך, הטיבו דרכיכם ואל תלכו אחרי רשעכם - והוא מתחלת ברייתו כבר נגזר עליו, או תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי אפשר לו לזוז ממנו, ומה מקום היה לכל התורה כולה ובאי זה דין ואי זה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק?

ה,ט שמא תאמר: והלוא הקדוש ברוך הוא יודע כל מה שיהיה קודם שיהיה. ידע שזה צדיק או רשע או לא ידע? אם ידע שהוא יהיה צדיק - אי אפשר שלא יהיה צדיק, ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע - הרי לא ידע הדבר על בוריו.

ה,י דע שתשובת שאלה זו "ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים" (איוב יא,ט) וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה.

ה,יא...ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו...

ה,יב אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם; ואין הקדוש ברוך הוא מושכו ולא גוזר עליו לא לעשות כך ולא שלא לעשות כך.

ג,ח ... צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה, כאילו חצייו זכאי וחצייו חייב; וכן כל העולם חצייו זכאי וחצייו חייב: חטא חטא אחד - הרי הכריע עצמו והכריע את כל העולם כולו

לכף חובה וגרם להן השחתה; עשה מצוה אחת - הרי הכריע את עצמו והכריע את כל העולם כולו לכף זכות וגרם להן תשועה והצלה.

ו,ב בזמן שאדם אחד חוטא או אנשי מדינה חוטאין ועושה החוטא חטא שעשה מדעתו וברצונו... - ראוי להיפרע ממנו; והקדוש ברוך הוא יודע היאך ייפרע. יש חטא שהדין נותן שנפרעין ממנו על חטאו בעולם הזה בגופו או בממונו או בכניו הקטנים.

ו,ג ויש חטא שהדין נותן שנפרעין ממנו לעולם הבא ואין לעובר עליו שום נזק בעולם הזה. ויש חטא שנפרעין ממנו בעולם הזה ולעולם הבא.

ח,א הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא; והן החיים שאין עימהן מוות והטובה שאין עימה רעה.

ח,ב שכר הצדיקים הוא שיזכו לנועם זה ויהיו בטובה זו; ופרעון הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלו אלא יכרתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו הוא ... נכרת ברשעו ואובד כבהמה. וזהו הכרת הכתוב בתורה.

ח,ג העולם הבא - אין בו גוף וגווייה אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גווייות אין בו לא אכילה ולא שתייה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני האדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יארע בו דבר מן הדברים שמאורעין לגופות בעולם הזה כגון ישיבה ועמידה ושינה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן.

(ד) התשובה (הלכות תשובה)

ח,א בזמן שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח, כפרה אין שם אלא תשובה. התשובה מכפרת על כל העבירות: אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שם רשעו.

ב,א אי זו היא תשובה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר בו ואפשר בידו לעשותו, ופרש ולא עשה מפני התשובה - לא מיראה ולא מכשלון כוח.

ב,ג ומה היא התשובה? הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירנו ממחשבתו ויגמור בליבו שלא יעשהו עוד...

ב,יא אין התשובה ולא יום הכיפורים מכפרין אלא עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עבירות שבין אדם לחברו, כגון חובל בחברו או המקלל את חברו או גוזלו וכיוצא בהן - אינו נמחל לו לעולם עד שייתן לחברו מה שהוא חייב לו וירצהו.

ב,יב אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו; אפילו לא הקניט את חברו אלא בדברים, צריך לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו.

ב,יג לא רצה חברו למחול לו - מביא לו שורה של שלושה בני אדם מריעיו, ופוגעין בו ומבקשין ממנו. לא נתרצה להן, מביא לו שנייה ושלישית. לא רצה, מניחו והולך לו; וזה שלא מחל הוא החוטא. ואם היה רבו הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו.

ב,יד לפי שאסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפייס אלא יהיה נוח לרצות וקשה לכעוס, ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול - מוחל בלב שלם ובנפש חפצה.

ז,א הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שביארנו, ישתדל אדם לעשות תשובה ולנעור כפיו מחטאיו כדי שימות והוא בעל תשובה כדי שיזכה לחיי העולם הבא.

ז,ב לעולם יראה אדם את עצמו כאילו הוא נוטה למות, ושמא ימות בשעתו ונמצא עומד בחטאיו; לפיכך ישוב מחטאיו מיד, ולא יאמר: כשאזקין אשוב - שמא ימות קודם שיזקין. הוא ששלמה אומר בחכמתו "בכל עת יהיו בגדיך לבנים" (קהלת ט, ח).

ז,ג ואל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה. כשם שצריך אדם לשוב מאלו - כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מהן: מן הכעס, ומן האיבה, ומן הקנאה, ומן התחרות, ומן ההתל, ומרדיפת הממון והכבוד, ומרדיפת המאכלות, וכיוצא בהן - מן הכול צריך לחזור בתשובה. ואלו העוונות קשין מאותן שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש.

ז,ד ואל ידמה בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם; ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים: "מקום שבעלי תשובה עומדין בו, אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו"

ה) יעבור או ייהרג (הלכות יסודי תורה)

ה,א שעה שיעמוד גוי ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או יהרגו - יעבור ואל ייהרג.

ה,ב במה דברים אמורים, בשאר מצוות חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים. אבל שלוש עבירות אלו, אם יאמר לו: עבור על אחת מהן או תיהרג - ייהרג ואל יעבור. במה דברים אמורים, בזמן שהגוי מתכוון להנאת עצמו כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או לבשל לו תבשילו או אנס אישה לכוועלה וכיוצא בזה. אבל אם נתכוון להעבירו על המצוות בלבד - אם היה בינו לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל - יעבור ואל ייהרג; ואם אנסו להעבירו

בעשרה מישראל - ייהרג ואל יעבור, ואפילו לא נתכוון להעבירו אלא על מצווה משאר מצוות בלבד.

ה,ג וכל הדברים האלו שלא בשעת השמד. אבל בשעת השמד, והוא שיעמוד מלך רשע כנבוכדנצר וחבריו ויגזור שמד על ישראל לבטל דתם או מצווה מן המצוות - ייהרג ואל יעבור אפילו על אחת משאר מצוות, בין נאנס בתוך עשרה בין נאנס בינו לבין גויים.

ה,ז נשים שאמרו להן גויים: תנו לנו אחת מכן ונטמא אותה ואם לאו נטמא את כולכן - ייטמאו כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. וכן אם אמרו להם גויים: תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג כולכם - ייהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל.

ה,ח כעניין שאמרו באונסין כך אמרו בחולאים. כיצד: מי שחלה ונטה למות ואמרו הרופאים שירפאו אותו בדבר פלוני מאיסורין שבתורה, עושין לו. ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה: חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, שאפילו במקום סכנה אין מתרפאין בהן; ואם עבר ונתרפא - עונשין אותו בית דין עונש הראוי לו.

ה,י במה דברים אמורים שאין מתרפאין בשאר איסורין אלא במקום סכנה? בזמן שהן דרך הנאתן כגון שמאכילין את החולה שקצים ורמשים, או חמץ בפסח, או שמאכילין אותו ביום הכיפורים. אבל שלא דרך הנאתן כגון שעושין לו רטייה או מלוגמה מחמץ או מעורלה, או שמשקין אותו דברים שיש בהן מר מעורב עם איסורי מאכל, שהרי אין בהם הנאה לחיך - הרי זה מותר ואפילו שלא במקום סכנה...

ה,יא מי שנתן עיניו באישה וחלה ונטה למות, ואמרו הרופאים: אין לו רפואה עד שתיבעל לו - ימות ואל תיבעל לו אפילו הייתה פנויה, ואפילו לדבר עימה מאחורי הגדר אין מורין לו בכך...: שלא יהיו בנות ישראל הפקר, ויבואו בדברים אלו לפרוץ בעריות.

ו) קידוש השם וחילול השם (הלכות יסודי תורה)

ה,א כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול הזה שנאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (ויקרא כב, לב); ומוזהרין שלא לחללו שנאמר "ולא תחללו את שם קודשי" (שם).

ה,ד כל מי שנאמר בו: יעבור ואל ייהרג, ונהרג ולא עבר - הרי זה מתחייב בנפשו. וכל מי שנאמר בו: ייהרג ואל יעבור, ונהרג ולא עבר - הרי זה קידש את השם. ואם היה בעשרה מישראל - הרי זה קידש את השם ברבים, כדניאל חנניה מישאל ועזריה וכרבי עקיבה וחבריו; ואלו הן הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתן.

ה,ה וכל מי שנאמר בו: ייהרג ואל יעבור, ועבר ולא נהרג - הרי זה מחלל את השם. ואף על פי כן מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין, אפילו הרג באונס: שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו בעדים והתראה.

ה,יב כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל המצוות האמורות בתורה בשאט בנפש להכעיס - הרי זה מחלל את השם.

ה,יג ויש דברים אחרים שהם בכלל חילול השם, והוא שיעשה אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננין אחריו בשבילן, ואף על פי שאינן עבירות - הרי זה מחלל את השם: כגון שלוקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר והוא שיש לו ונמצאו המוכרין תובעין אותו והוא מקיפן; או שירבה בשחוק או באכילה ושתייה

אצל עמי הארץ וביניהן; או שאין דיבורו בנחת עם הברייות ואינו מקבילן בסבר פנים יפות, אלא בעל קטטה וכעס; וכיוצא בדברים האלו. הכול לפי גודלו של חכם - צריך שידקדק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין.

ה,יד וכן אם דיקדק החכם על עצמו והיה דיבורו בנחת עם הברייות, ודעתו מעורבת עימהן, ומקבילן בסבר פנים יפות, ונעלב מהן ואינו עולבן, מכבד להן ואפילו למקילין לו, ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות עמי הארץ וישיבתן, ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין, ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין, והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם, עד שיימצאו הכול מקלסין אותו ואוהבין אותו ומתאוים למעשיו - הרי זה קידש את השם.

ז) גניזה (הלכות יסודי תורה)

ו,א כל המאבד שם מן השמות הקדושים הטהורים שנקרא בהם הקדוש ברוך הוא, לוקה מן התורה

ו,ב ושבעה שמות הם: השם הנכתב יוד הא ואו הא והוא השם המפורש, או הנכתב אלף דלת נון יוד, ואל, ואלוה, ואלוהים, ואהיה, ושדיי, וצבאות. כל המוחק אפילו אות אחת משבעה שמות אלו, לוקה.

ו,ה שאר הכינויין שמשבחין בהן הקדוש ברוך הוא, כגון חנון ורחום הגדול הגיבור והנורא הנאמן קנא וחזק וכיוצא בהן הרי הן כשאר דברי הקודש, ומותר למוחקן.

ו,ח כתבי הקודש כולן, ופירושיהן וביאוריהן אסור לשרוף אותן או לאבדן ביד; והמאבד ביד, מכין אותו מכת מרדות. במה דברים אמורים, בכתבי הקודש שכתבו אותן ישראל בקדושה. אבל מין ישראל שכתב ספר תורה, שורפין אותו ... כתבי הקודש שכלו או שכתבן גוי, ייגנזו.

ח) עבודה זרה (הלכות עובדי כוכבים ומזלות)

ב,א עיקר הציווי בעבודה זרה שלא לעבוד אחד מכל הברואים: לא מלאך ולא גלגל ולא כוכב ולא אחד מארבע היסודות ולא אחד מכל הנכראים מהם. ואף על פי שהעובד יודע שה' הוא האלוהים והוא עובד הנכרא הזה על דרך שעבד אנוש ואנשי דורו תחילה-

([א,א] אמרו: "הואיל והאל ברא כוכבים אלו וגלגלים אלו להנהיג את העולם ונתנם במרום, חלק להם כבוד, והן שמשין המשמשין לפניו - ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד. וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגידלו וכיבדו כמו שהמלך רוצה לכבד עבדיו והעומדים לפניו וזה הוא כיבודו של מלך")-

הרי זה עובד עבודה זרה.

ב,ב לא תטעו בהרהור הלב לעבוד אלו להיותן סרסור ביניכם ובין הבורא.

- ב,ד ולא עבודה זרה בלבד הוא שאסור להיפנות אחריה במחשבה, אלא כל מחשבה שגורמת לו לאדם לעקור עיקר מעיקרי התורה - מוזהרים אנו שלא להעלותה על ליבנו ולא נסיח דעתנו לכך ונחשוב ונימשך אחר הרהורי הלב.
- ב,ז כל המודה בעבודה זרה כפר בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם.
- ז,א מצוות עשה היא לאבד עבודה זרה ומשמשייה וכל הנעשה בשבילה.
- ז,ג עבודה זרה עצמה ומשמשייה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה אסור בהנאה.
- ז,ח צורות שעשו אותן גויים לנואי מותרין בהנאה.
- ח,א כל שאין בו תפוסת יד אדם ולא עשהו אם נעבד - הרי זה מותר בהנאה.

(ט) "וכל מעשייך יהיו לשם שמיים" (הלכות דעות)

- ג,ה צריך אדם שיכוון כל מעשיו כולם לידע את ה' ברוך הוא בלבד; ויהיה שבתו וקומו ודיבורו, הכול לעומת זה הדבר.
- ג,י ישים על ליבו שיהא גופו שלם וחזק, כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה' - שאי אפשר שיבין וישתכל בחכמות והוא חולה או אחד מאבריו כואב; וישים על ליבו שיהיה לו בן, אוליי יהיה חכם וגדול בישראל.
- ג,יא נמצא המהלך בדרך זו כל ימיו כולן עובד את ה' תמיד, אפילו בשעה שנושא ונותן ואפילו בשעה שבועל, מפני שמחשבתו בכול כדי שימצא צרכיו עד שיהיה גופו שלם לעבוד את ה'.
- ג,יב ואפילו בשעה שהוא ישן אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו כדי שלא יחלה ולא יוכל לעבוד את ה' והוא חולה - נמצאת שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא. ועל עניין זה ציוו חכמים ואמרו: "וכל מעשיך יהיו לשם שמים"; והוא שאמר שלמה בחכמתו: "בכל דרכיך דעהו" (משלי ג,1).

(י) התנהגות (הלכות דעות)

- ב,ט לעולם ירבה אדם בשתיקה ולא ידבר אלא או בדבר חכמה או, בדברים שצריך להן לחיי גופו. ואפילו בצורכי הגוף לא ירבה אדם בדברים. ועל זה ציוו חכמים ואמרו: "כל המרבה דברים מביא חטא"; ואמרו: "לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה".
- ב,י וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי החכם מעטים וענייניהם מרובים. והוא שציוו חכמים ואמרו: "לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה". אבל אם היו הדברים מרובין והעניין מועט - הרי זו סכלות.
- ד,א הואיל והוויית הגוף בריא ושלם מדרכי ה' הוא, שהרי אי אפשר שיבין או יידע והוא חולה - צריך להרחיק אדם עצמו מדברים המאבדין את הגוף ולהנהיג עצמו בדברים המבריין המחלימין.

ו,א דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחבריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו. לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם; ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך כדי שלא ילמוד ממעשיהם.

ה,א כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו והוא מובדל בהן משאר העם, כך צריך שיהיה ניכר במעשיו במאכלו ובמשקהו ובבעילתו ובעשיית צרכיו ובדיבורו ובהילוכו ובמלבושו ובכלכל דבריו ובמשאו ובמתנו: ויהיו כל המעשים האלו נאים ומתוקנים ביותר.

ה,ב אם רואה מקום שדבריו מועילים ונשמעים, אומר; ואם לאו, שותק... ולא יראה לחברו בשעת קלקלתו, אלא יעלים עיניו ממנו. כללו של דבר: אינו מדבר אלא באמת או בגמילות חסדים או בדברי חכמה וכיוצא בהן.

ה,טז מלבוש תלמיד חכמים מלבוש נאה נקי; ואסור לו שיימצא בבגדו כתם או שמנונית וכיוצא בה. ולא ילבוש מלבוש מלכים כגון בגדי זהב וארגמן שהכול מסתכלין בהן, ולא מלבוש עניים שהוא מבזה את לובשיו, אלא בגדים בינוניים נאים.

ה,יח לא ייצא תלמיד חכמים מבושם לשוק ולא בבגדים מבושמים; ולא ישים בושם בשיערו. אבל אם משח בשרו בבושם כדי להעביר את הזוהמה, מותר...

ה,יט תלמיד חכמים מכלכל דבריו במשפט, אוכל ושותה וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על עצמו יותר מדי.

ה,כא ציוו חכמים ואמרו: "לעולם יאכל אדם פחות מן הראוי לו לפי ממונו, וילבוש כראוי לו; ויכבד אשתו ובניו יתר מן הראוי לו".

ה,כב דרך בעלי דעה שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחילה, ואחר כך יקנה בית דירה, ואחר כך יישא אישה. אבל הטיפשין - מתחילין לישא אישה, ואחר כך אם תמצא ידו יקנה בית, ואחר כך בסוף ימיו יחזור לבקש אומנות או יתפרנס מן הצדקה.

ה,כג ואסור לאדם להפקיר או להקדיש כל נכסיו ויטריח על הברייות. ולא ימכור שדה ויקנה בית; ולא ימכור בית ויקנה מיטלטלין או יעשה סחורה בדמי ביתו; אבל מוכר הוא מיטלטלין וקונה שדה. כללו של דבר: ישים מגמתו להצליח נכסיו לא להתנאות מעט לפי שעה, או ליהנות מעט ויפסיד הרבה.

ה,כד משאן ומתנן של תלמידי חכמים באמת ובאמונה: אומר על לאו לאו ועל הין הין. מדקדק על עצמו בחשבון; ונותן ומוותר לאחרים כשייקח מהן ולא ידקדק עליהן. ונותן דמי המקח לאלתר. ואינו נעשה לא ערב ולא קבלן, ולא יבוא בהרשאה.

ה,כה מחייב עצמו בדברי מקח וממכר במקום שלא חייבה אותו תורה כדי שיעמוד בדיבורו ולא ישנהו. ואם נתחייבו לו אחרים בדין מאריך להן ומוחל להן; ומלווה, וחונן. ולא יירד לתוך אומנות חברו ולא יצר לאדם לעולם בחייו. כללו של דבר - יהיה מן הנרדפין ולא מן הרודפין; מן הנעלבין ולא מן העולבין.

(יא) אהבת ישראל (הלכות דעות)

- ו,ד מצווה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט,יח). לפיכך צריך שיספר בשבתו ולחוס על ממונו כמו שהוא חס על ממונו עצמו ורוצה בכבוד עצמו; והמתכבד בקלון חברו - אין לו חלק לעולם הבא.
- ו,ה אהבת הגר שבא ונכנס תחת כנפי השכינה - שתי מצוות עשה: אחת מפני שהוא בכלל רעים, ואחת מפני שהוא גר והתורה אמרה "ואהבתם את הגר" (דברים י,יט). ציווה על אהבת הגר כמו שציווה על אהבת שמו שנאמר "ואהבת את יי אלוהיך" (דברים ו,ה; דברים יא,א); הקדוש ברוך הוא עצמו אוהב גרים שנאמר "ואוהב גר" (דברים י,יח).
- ו,ו כל השונא אחד מישראל בליבו עובר בלא תעשה.
- ו,ז כשיחטא איש לאיש - לא ישטמנו וישתוק. אלא מצווה עליו להודיעו ולומר לו: למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני.
- ו,ח הרואה את חברו שחטא או שהוא הולך בדרך לא טובה - מצווה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים.
- ו,ט המוכיח את חברו בין בדברים שבינו לבינו, בין בדברים שבינו לבין המקום - צריך להוכיחו בינו לבין עצמו וידבר לו בנחת ובלשון רכה ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו ולהביאו לחיי העולם הבא. אם קיבל ממנו, מוטב; ואם לאו, יוכיח אותו פעם שנייה ושלישית. וכן תמיד חייב להוכיח עד שיכהו החוטא ויאמר לו: איני שומע; וכל שאפשר בידו למחות ואינו ממחה, הוא נתפש בעוון אלו כולם שאפשר לו למחות בהם.
- ו,י המוכיח את חברו - תחילה לא ידבר לו קשות עד שיכלימנו ... שאסור לאדם להכלים את ישראל וכל שכן ברבים.
- ו,יא אף על פי שהמכלים את חברו אינו לוקה, עוון גדול הוא: כך אמרו חכמים: "המלביץ פני חברו ברבים - אין לו חלק לעולם הבא".
- ו,יג מי שחטא עליו חברו ולא רצה להוכיחו ולא לדבר לו כלום, מפני שהיה החוטא הדיוט ביותר או שהייתה דעתו משובשת ומחל לו בליבו ולא שטמו ולא הוכיחו - הרי זו מידת חסידות: לא הקפידה תורה אלא על המשטמה.
- ו,יד חייב אדם להיזהר ביתומים ואלמנות מפני שנפשן שפלה למאוד ורוחן נמוכה אף על פי שהן בעלי ממון.

(אבל) יד,ו ביקור חולים מצווה על הכל, אפילו גדול מבקר את הקטן. ומבקרין פעמים הרבה ביום; וכל המוסיף, הרי זה משובח ובלבד, שלא יטריח. וכל המבקר את החולה, כאילו נטל חלק מחוליו, והקל מעליו; וכל שאינו מבקר, כאילו שופך דמים.

(ב) רוצח ודין רודף (הלכות רוצח ושמירת נפש)

- א,א כל הורג נפש אדם מישראל עובר בלא תעשה, ואם רצח בזדון בפני עדים מיתתו בסיף.
- א,ד ומוזהרין בית דין שלא ליקח כופר מן הרוצח, ואפילו נתן כל ממון שבעולם, ואפילו רצה גואל הדם לפוטרו: שאין נפשו של זה הנהרג קניין גואל הדם אלא קניין הקדוש ברוך הוא שנאמר "ולא תקחו כופר לנפש רוצח" (במדבר לה,לא). ואין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים שנאמר "ולא תחניפו את הארץ... כי הדם, הוא יחניף את הארץ" (במדבר לה,לג).
- א,ה רוצח שהרג בזדון אין ממיתין אותו העדים ולא הרואים אותו עד שיבואו לבית דין וידינוהו למיתה.
- א,ו אבל הרודף אחר חברו להורגו, אפילו היה הרודף קטן - הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף ואפילו בנפשו של רודף.
- א,ח הרי זו מצוות לא תעשה, שלא לחוס על נפש הרודף.
- א,ז ואם יכולים להצילו באבר מאברי הרודף כגון שיכו אותו בחץ או באבן או בסיף ויקטעו את ידו או ישברו את רגלו או יסמו את עינו - עושין.
- א,יג כל היכול להציל באבר מאבריו ולא טרח בכך אלא הציל בנפשו של רודף והרגו - הרי זה שופך דמים וחייב מיתה; אבל אין בית דין ממיתין אותו.
- א,י אחד הרודף אחר חברו להורגו או רודף אחר נערה מאורסה לאונסה.
- א,יא והוא הדין לשאר כל העריות חוץ מן הבהמה; אבל הזכור, מצילין אותו בנפש הרודף כשאר עריות. אבל הרודף אחר הבהמה לרבעה או שרדף לעשות מלאכה בשבת או לעבוד עבודה זרה - אף על פי שהשבת ועבודה זרה עיקרי הדת אין ממיתין אותו עד שיעשה ויביאוהו לבית דין וידינוהו וימות.
- א,יב רדף אחר ערווה והיו אחרים רודפין אחריו להצילה, ואמרה להם: הניחוהו כדי שלא יהרגני - אין שומעין לה.
- גנבה ט,ז הבא במחתרת בין ביום בין בלילה - אין לו דמים: אלא אם הרגו בעל הבית או שאר האדם, פטורין. ורשות יש לכול להורגו בין בחול בין בשבת בכל מיתה שיכולין להמיתו שנאמר "אין לו דמים" (שמות כב,א).
- גנבה ט,ח אחד הבא במחתרת או גנב שנמצא בתוך גגו של אדם או בתוך חצרו או בתוך קרפפו בין ביום בין בלילה. ולמה נאמר "במחתרת" (שמות כב,א), לפי שדרך רוב הגנבים לבוא במחתרת בלילה.
- גנבה ט,ט ומפני מה התירה תורה דמו של גנב, אף על פי שבא על עסקי ממון: לפי שחזקתו שאם עמד בעל הבית בפניו ומנעו, יהרגו; ונמצא זה הנכנס לבית חברו לגנוב כרודף אחר חברו להורגו ולפיכך ייהרג בין שהיה גדול בין שהיה קטן בין זכר בין נקבה.

גנבה ט, י היה הדבר ברור לבעל הבית שזה הגנב הבא עליו אינו הורגו ולא בא אלא על עסקי ממון - אסור להורגו; ואם הרגו הרי זה הורג נפש.

גנבה ט, יב וכן הבא במחותרת לתוך גינתו או לתוך שדהו או לתוך הדיר והסהר - יש לו דמים: שחזקתו שבא על הממון בלבד לפי שאין רוב הבעלים מצויים במקומות אלו.

ג, א המכה את חברו בזדון באבן או בעץ והמית - אומדין דבר שהכהו בו ומקום שהכהו עליו, אם ראוי אותו חפץ להמית באבר זה, או אינו ראוי:

ד, יב אף על פי שיש עוונות חמורין משפיכות דמים, אין בהן השחתת יישובו של עולם כשפיכות דמים. אפילו עבודה זרה ואין צריך לומר עריות או חילול שבת אינן כשפיכות דמים: שאלו העוונות הן מעבירות שבין אדם להקדוש ברוך הוא, אבל שפיכות דמים מעבירות שבינו לבין חברו. וכל מי שיש בידו עוון זה הרי הוא רשע גמור; ואין כל המצוות שעשה כל ימיו שקולין כנגד עוון זה ולא יצילו אותו מן הדין.

א, יד כל היכול להציל ולא הציל עובר על "לא תעמוד על דם רעך" (ויקרא יט, טז). וכן הרואה את חברו טובע בים או ליסטים באים עליו או חיה רעה באה עליו, ויכול להצילו הוא בעצמו או שישכור אחרים להצילו, ולא הציל: או ששמע גויים או מוסרים מחשבים עליו רעה או טומנין לו פח ולא גלה אוזן חברו והודיעו, (רוצח א, טו) אף על פי שאין לוקין על לאוין אלו מפני שאין בהן מעשה, חמורים הם: שכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו איבד כל העולם כולו; וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים כל העולם כולו.

יג) הורג בלא כוונה (הלכות רוצח ושמירת נפש)

ו, א שלושה הם ההורגים בלא כוונה: יש הורג בשגגה והעלמה גמורה ודינו שייגלה לערי מקלט ויינצל.

ה, א והוזהרו בית דין שלא ליקח כופר מן הרוצח בשגגה כדי לישב בעירו.

ו, ב ויש הורג בשגגה ותהיה השגגה קרובה לאונס; והוא שיארע במיתת זה מאורע פלא שאינו מצוי ברוב מאורעות בני אדם. ודינו שהוא פטור מן הגלות; ואם הרגו גואל הדם - נהרג עליו.

ו, ג ויש הורג בשגגה ותהיה השגגה קרובה לזדון; והוא שיהיה בדבר כמו פשיעה או שהיה לו להיזהר ולא נזהר.

ו, ה כיצד: הזורק אבן לרשות הרבים והרג, או הסותר כותלו לרשות הרבים ונפלה אבן והמיתה

(רוצח ו,ג) ודינו שאינו גולה: מפני שעונו חמור אין גלות מכפרת לו; ואין ערי מקלט קולטות אותו שאינן קולטות אלא המחוייב גלות בלבד.

ו,ד לפיכך אם מצאו גואל הדם בכל מקום והרגו - פטור. ומה יעשה זה, יישב וישמור עצמו מגואל הדם. וכן כל הרצחנים שהרגו בעד אחד או בלא התראה וכיוצא בהן - אם הרגן גואל הדם אין להם דמים: לא יהיו אלו חמורים מההורג בלא כוונה.

ו,ח השונא שהרג בשגגה אינו נקלט.

ו,ט הנכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות והרגו בעל הבית בשגגה - פטור מן הגלות: שנאמר "ואשר יבוא את רעהו ביער" (דברים יט,ה) - מה יער שיש רשות לנהרג להיכנס לשם, אף כל כיוצא בו. לפיכך הנכנס לחנות הנגר שלא ברשות וניתזה בקעת וטפחה לו על פניו ומת - פטור מגלות; ואם נכנס ברשות - הרי זה גולה.

יד) שמירת נפש (הלכות רוצח ושמירת נפש)

יא,א מצות עשה לעשות אדם מעקה לגגו.

יא,ד אחד הגג ואחד כל דבר שיש בו סכנה וראוי שייכשל בו אדם וימות.

יא,ה וכן כל מכשול שיש בו סכנת נפשות - מצות עשה להסירו ולהישמר ממנו ולהיזהר בדבר יפה יפה. ואם לא הסיר והניח המכשולות המביאין לידי סכנה - ביטל מצות עשה ועבר על "לא תשים דמים" (דברים כב,ח).

יא,ו הרבה דברים אסרו חכמים מפני שיש בהם סכנת נפשות; וכל העובר עליהן ואמר: הריני מסכן בעצמי ומה לאחרים עליי בכך, או איני מקפיד על כך - מכין אותו מכת מרדות.

יב,ה ... אסור לאדם לעבור תחת קיר נטוי או על גשר רעוע או להיכנס לחורבה; וכן כל כיוצא באלו משאר הסכנות, אסור לעמוד במקומן.

יב,ו וכן אסור ליהודי להתייחד עם הגויים מפני שהן חשודים על שפיכות דמים. ולא יתלווה עימהן בדרך.

יב,ז אסור ליקח רפואה מן הגוי אלא אם כן נתייאשו ממנו שיחיה; ואסור להתרפאות מן המין ואף על פי שנתייאשו ממנו שמא יימשכו אחריו.

יב,ט אסור למכור לגויים כל כלי המלחמה. וכשם שאסרו למכור לגוי כן אסרו למכור לישראל שמוכר לגוי.

יב,י כל שאסור למכור לגוי אסור למוכרו לישראל שהוא ליסטיס מפני שנמצא מחזק ידי עובר עבירה ומכשילו. וכן כל המכשיל עיוור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת, או שחזק ידי עוברי עבירה שהוא עיוור ואינו רואה דרך האמת מפני תאוות ליבו - הרי זה עובר בלא תעשה.

יב,יא הבא ליטול ממך עצה - תן לו עצה ההוגנת לו. ואסור להשיא עצה טובה לגוי או לעבד רשע. ואפילו להשיאו עצה שיעשה דבר מצוה והוא עומד ברשעו אסור. ולא נתנסה דניאל אלא על שהשיא עצה לנבוכדנצר ליתן צדקה.

(טו) לשון הרע (הלכות דעות)

זב, אי זה הוא רכיל זה שהוא טוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך וכך אמר פלוני, כך וכך שמעתי על פלוני: אף על פי שהוא אומר אמת, הרי זה מחריב את העולם.
 זג, יש עוון גדול מזה עד מאוד והוא בכלל לאו זה, והוא לשון הרע; והוא המספר בגנות חברו, אף על פי שאמר אמת. אבל האומר שקר, מוציא שם רע על חברו נקרא.
 זד, אמרו חכמים, על שלוש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא עבודה זרה, וגילוי עריות, ושפיכות דמים; ולשון הרע, כנגד כולם.
 זה, ועוד אמרו חכמים, כל המספר בלשון הרע כאילו כפר בעיקר. ועוד אמרו חכמים, שלושה לשון הרע הורגת האומרו, והמקבלו, וזה שאומרין עליו; והמקבלו, יותר מן האומרו.
 זט, ... בעלי לשון הרע... אסור לדור בשכנותם, וכל שכן לישיב עימם, ולשמוע דבריהם. ולא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר, אלא על לשון הרע בלבד.

(טז) נקימה ונטירה (הלכות דעות)

זי, הנוקם את חברו עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תיקום" (ויקרא יט, יח). ואף על פי שאינו לוקה, דעה רעה היא עד מאוד; אלא ראוי לאדם להיות מעביר על כל דברי העולם שהכול אצל המבינים דברי הבל והבאי, ואינן כדאי לנקום עליהם.
 זיא, כיצד היא הנקימה. אמר לו חברו: השאילני קרדומך. אמר לו: איני משאילך. למחר צרך לשאול ממנו, אמר לו: השאילני קרדומך. אמר לו: איני משאילך כדרך שלא השאלתני כששאלתי ממך - הרי זה נוקם.
 זיב, וכן כל הנוטר לאחד מישראל עובר בלא תעשה, שנאמר "ולא תיטור את בני עמך" (ויקרא יט, יח). כיצד: ראובן שאמר לשמעון: שכור לי בית זה או השאילני שור זה, ולא רצה שמעון; לימים צרך שמעון לראובן לשאול ממנו או לשכור, ואמר לו ראובן: הא לך, הריני משאילך ואיני כמותך ולא אשלם לך כמעשיך - העושה כזה עובר ב"לא תיטור". אלא ימחה הדבר מליבו ולא ייטרנו, שכל זמן שהוא נוטר את הדבר וזוכרו,

שמה יבוא לנקום. לפיכך הקפידה תורה על הנטירה, עד שימחה העוון מליבו ולא יזכרנו; וזו היא הדעה הנכונה שאפשר שיתקיים בה יישוב הארץ, ומשאן ומתנן של בני אדם זה עם זה.

יז) גזלה ואבידה

- א,ב איזה הוא גזול, זה הלוקח ממון האדם בחוזקה.
- א,ג איזה הוא עושק זה שבא ממון חברו לתוך ידו ברצון הבעלים, וכיון שתבעוהו כבש הממון אצלו בחוזקה ולא החזירו: כגון שהיה לו ביד חברו הלוואה או פיקדון או שכירות, והוא תובעו ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלם וקשה.
- א,א ואסור לגזול כל שהוא, דין תורה. אפילו גוי עובד עבודה זרה, אסור לגזולו או לעושקו; ואם גזלו או עשקו, יחזיר.
- א,ג כל הגזול את חברו שווה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו. ואף על פי כן, אם לא הייתה הגזילה קיימת, ורצה הגזולן לעשות תשובה, ובא מאליו והחזיר דמי הגזילה תקנת חכמים היא שאין מקבלין ממנו, אלא עוזרין אותו ומוחלין לו כדי לקרב הדרך הישרה על השבים. וכל המקבל ממנו דמי הגזילה, אין רוח חכמים נוחה הימנו.
- ג,יח השואל שלא מדעת הבעלים, הרי זה גזולן. היה כלי ביד בנו של בעל הבית, או ביד עבדו, ולקחו אחד מהן ונשתמש בו הרי זה שואל שלא מדעת.
- ג,יט החוטף משכון מיד הלווה שלא ברשות בית דין הרי זה גזולן, אף על פי שהוא חייב לו. ואין צריך לומר אם נכנס לתוך בית חברו ומישכנו שהוא גזולן.
- ד,יג כל הנכנס לבית חברו שלא בפניו, ונטל כלים משם והוציאן בפני עדים הרי זה בחזקת גזולן.
- ה,א אסור לקנות דבר הגזול מן הגזולן, ואסור לסעודו על שינוייו כדי שיקנהו: שכל העושה דברים אלו וכיוצא בהן מחזק ידי עוברי עבירה, ועובר על "ולפני עיוור, לא תיתן מכשול" (ויקרא יט, יד).
- ה,ב אסור ליהנות בדבר הגזול, ואפילו לאחר ייאוש.
- ה,ח בני אדם שחזקתן גזלנין וחזקת כל ממונן מן הגזול מפני שמלאכתן גזלנות כגון המוכסין והליסטין - אסור ליהנות מהן, שחזקת מאכל זה שהוא גזול.
- ו,ט דברים הרבה אסרו חכמים משום גזל; והעובר עליהן - הרי זה גזולן מדבריהם, כגון המשחקין בקוביה.
- ו,יג המשחקין בקוביה כיצד: אלו שמשחקין בעצים או בצרורות או בעצמות וכיוצא בהן, ועושים תנאי ביניהם שכל הנוצח את חברו באותו השחוק,

י"קח ממנו כך וכך הרי זה גזל מדבריהם. אף על פי שברצון הבעלים לקח, הואיל ולקח ממון חברו בחינם דרך שחוק והתל, הרי זה גזל.

ו, יד וכן המשחקין בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי, שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר, ייקח מחברו כך וכך, וכל כיוצא בדברים אלו הכול אסור, וגזל מדבריהם.

כא, ט כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו, או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביד עליו בריעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר "לא תחמוד" (שמות כ, יג; דברים ה, יז).

כא, י כל המתאוה ביתו או אשתו וכליו של חברו, וכל כיוצא בהן משאר דברים שאפשר לו לקנותן ממנו כיון שחשב בליבו היאך יקנה דבר זה, ונפתה ליבו בדבר עבר בלא תעשה, שנאמר "לא תתאוה" (דברים ה, יז).

כא, יא התאוה מביאה לידי חימוד, והחימוד מביא לידי גזל.

יא, א השב אבידה לישראל מצות עשה.

יא, ג אפילו היה בעל האבידה רשע, ואוכל נבילה לתיאבון וכיוצא בו מצוה להשיב אבידתו.

יא, ה טעות הגוי כאבידתו ומותרת: והוא שטעה מעצמו; אבל להטעותו אסור.

יא, יב המאבד ממונו לדעת - אין נזקקין לו. כיצד: הניח פרתו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך לו, השליך כיסו ברשות הרבים והלך לו וכל כיוצא בזה - הרי זה איבד ממונו לדעתו. ואף על פי שאסור לרואה דבר זה ליטול לעצמו, אינו זקוק להחזיר.

יא, יג מצא שק או קופה אם היה חכם או זקן מכובד שאין דרכו ליטול כלים אלו בידו, אינו חייב להיטפל בהן. ואומד את דעתו: אילו היו שלו אם היה מחזירן לעצמו, כך חייב להחזיר של חברו.

יח) גנבה (הלכות גנבה)

א, ג איזה הוא גנב זה הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעין, כגון הפושט ידו לתוך כיס חברו ולקח מעותיו ואין הבעלים רואין; וכן כל כיוצא בזה.

א, א ואחד הגונב ממון ישראל, או הגונב ממון גוי עובד עבודה זרה; ואחד הגונב את הגדול, או את הקטן.

א, ב אסור לגנוב כל שהוא, דין תורה. ואסור לגנוב דרך שחוק, או לגנוב על מנת להחזיר, או לגנוב על מנת לשלם: הכול אסור, שלא ירגיל עצמו בכך.

א, ד גנב שהעידו עליו עדים כשרים שגנב, חייב לשלם שניים לבעל הגניבה: אם גנב דינר, משלם שניים... נמצא מפסיד כשיעור שביקש לחסר את חברו.

- א,ה הגנב שהודה מעצמו שגנב משלם את הקרן, ופטור מן הכפל. והוא הדין לכל הקנסות, שהמודה בהן פטור.
- ה,א אסור לקנות מן הגנב החפץ שגנב, ועוון גדול הוא: שהרי מחזיק ידי עוברי עבירה, וגורם לו לגנוב גניבות אחרות, שאם לא ימצא לוקח, אינו גונב.
- ו,א כל דבר שחזקתו שהוא גונב, אסור ליקח אותו; וכן אם רוב אותו הדבר שהוא גונב, אין לוקחין אותו.
- ז,א השוקל לחברו במשקלות חסרות מן המשקל שהסכימו עליו בני אותה המדינה, או המודד במידה חסרה מן המידה שהסכימו עליה - הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר "לא תעשו עוול במשפט במידה במשקל ובמשורה" (ויקרא יט, לה).
- ז,ב אף על פי שהמודד או השוקל חסר גונב אינו משלם תשלומי כפל, אלא משלם לו המידה.
- ז,ד קשה עונשן של מידות יתר מעונשן של עריות, שזה בינו לבין המקום, וזה בינו לבין חברו. וכל הכופר במצות מידות ככופר ביציאת מצריים, שהיא תחילת הציווי; וכל המקבל עליו מצות מידות הרי זה מודה ביציאת מצריים, שהיא גרמה לכל הציוויין.

יט) חובל ומזיק

- א,א החובל בחברו חייב לשלם לו חמישה דברים: נזק, וצער, וריפוי, ושבת, ובושת.
- א,י אדם מועד לעולם: בין שוגג בין מזיד, בין ער בין ישן, בין שיכור: אם חבל בחברו -... משלם...
- א,טו המזיק את חברו בכוונה בכל מקום, חייב בחמישה דברים. ואפילו נכנס לרשות חברו שלא ברשות, והזיקו בעל הבית חייב: שאף על פי שיש לו רשות להוציאנו, אין לו רשות להזיקו.
- ו,א המזיק ממון חברו, חייב לשלם נזק שלם: בין שהיה שוגג, בין שהיה אנוס הרי הוא כמזיד. כיצד: נפל מן הגג ושבר את הכלים, או שנתקל כשהוא מהלך ונפל על הכלי ושברו חייב נזק שלם.
- ו,ב במה דברים אמורים, ברשות הניזק. אבל ברשות המזיק, אינו חייב לשלם אלא אם הזיק בזדון; אבל בשגגה או באונס, פטור. וכן אם היו שניהן ברשות, או שניהן שלא ברשות, והזיק אחד מהן ממון חברו שלא בכוונה פטור.
- ו,ט שניים שהיו מהלכין ברשות הרבים, אחד רץ ואחד מהלך, והוזק אחד מהן בחברו שלא בכוונה זה הרץ חייב, מפני שהוא משנה...

היו שניהם רצים, והוזקו זה בזה שניהם פטורין.

א,יז כשם שאומדין למיתה, כך אומדין לנזקין. כיצד: הרי שהכה חברו בצרור קטן שאין בו כדי להזיק, או בקיסם של עץ קטן, וחבל בו חבל שאין חפץ זה ראוי לעשותו הרי זה פטור. אבל חייב הוא בכושט בלבד שאפילו רקק בגופו של חברו, חייב בכושט.

ד,יד...הבעל שחבל באשתו חייב לשלם לה מיד כל הנזק והצער, וכל הכושט; והכול שלה, ואין לבעל בהן פירות. ואם רצתה ליתן הדמים לאחר, נותנת. וכזה הורו הגאונים. והבעל מרפא אותה, כדרך שמרפא כל חולייה.

ד,טז החובל בבניו הגדולים אם אין סמוכין על שולחנו, נותן להם מיד...ואם היו סמוכין על שולחנו, וחבל בהן פטור.

ה,א אסור לאדם לחבול, בין בעצמו בין בחברו. ולא החובל בלבד, אלא כל המכה אדם כשר מישראל, בין קטן בין גדול, בין איש בין אישה, דרך ניציון הרי זה עובר בלא תעשה...אפילו להגביה ידו על חברו, אסור; וכל המגביה ידו על חברו, אף על פי שלא הכהו הרי זה רשע.

ה,ב המכה את חברו הכאה שאין בה שווה פרוטה לוקה. וגוי שהכה את ישראל חייב מיתה. (מלכי י,ח)...אף על פי שהוא חייב מיתה, אינו נהרג.

ה,ט אינו דומה מזיק חברו בגופו, למזיק ממונו: שהמזיק ממון חברו כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם, נתכפר לו. אבל חובל בחברו אף על פי שנתן לו חמישה דברים, אין מתכפר לו; ואפילו הקריב כל אילי נביות, אין מתכפר לו, ולא נמחל עוונו, עד שיבקש מן הנחבל וימחול לו.

ה,י ואסור לנחבל להיות אכזרי, ולא ימחול לו; ואין זו דרך זרע ישראל. אלא כיון שביקש ממנו החובל, ונתחנן לו פעם ראשונה ושנייה, וידע שהוא שב מחטאו, וניחם על רעתו ימחול לו. וכל הממהר למחול הרי הוא משובח, ורוח חכמים נוחה הימנו.

ה,יד האומר לחברו: שבר כליו של פלוני על מנת שאתה פטור, ועשה - הרי זה חייב לשלם... ואף על פי שהעושה הוא החייב לשלם הרי זה האומר לו שותפו בעוון ורשע הוא, שהרי הכשיל עיוור וחזק ידי עוברי עבירה.

ב,ז המבעית את חברו אף על פי שחלה מן הפחד, הרי זה פטור מדיני אדם; וחייב בדיני שמיים: והוא שלא נגע בו, אלא כגון שצעק מאחוריו או נתראה לו באפילה וכיוצא בזה. וכן אם צעק באוזנו, וחירשו פטור מדיני אדם; וחייב בדיני שמיים.

ג, ח אף על פי שהמבייש שאר העם בדברים פטור מן התשלומין, עוון גדול הוא; ואינו מחרף ומגדף לעם ומביישן, אלא רשע שוטה. ואמרו חכמים הראשונים שכל המלבין פני אדם כשר מישראל ברבים, אין לו חלק לעולם הבא.

ח, א המוסר ממון חברו ביד אנס, חייב לשלם ... בין שהיה האנס גוי, בין שהיה ישראל הרי זה המוסר, חייב לשלם כל מה שלקח האנס, אף על פי שלא נשא המוסר ולא נתן בידו, אלא הרגיל בלבד.

ח, ב המציל עצמו בממון חברו, חייב לשלם.

ח, טו מי שרדף אחר הרודף להושיע הנרדף, ושבר את הכלים בין של רודף בין של כל אדם פטור: ולא מן הדין אלא תקנה היא שלא יימנע מלהציל, או יתמהמה ויעיין בעת שירדוף.

ח, טז אסור למסור ישראל ביד גויים, בין בגופו בין בממונו, ואפילו היה רשע ובעל עבירות, ואפילו היה מצר לו ומצער. וכל המוסר ישראל ביד גויים, בין בגופו בין בממונו אין לו חלק לעולם הבא.

ח, י מותר להרוג המוסר בכל מקום, ואפילו בזמן הזה שאין דנין דיני נפשות. ומותר להורגו קודם שימסור, אלא כשאמר הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו, ואפילו ממון קל הרי התיר עצמו למיתה, ומתריין בו ואומריין לו: אל תמסור. אם העיז פניו ואמר לא כי, אלא אמסרו - מצוה להורגו; וכל הקודם להורגו, זכה.

ח, יא עשה המוסר אשר זמם ומסר, ייראה לי שאסור להורגו: אלא אם כן הוחזק למסור הרי זה ייהרג, שמא ימסור אחרים. ומעשים בכל זמן בערי המערב להרוג המוסרים שהוחזקו למסור ממון ישראל, ולמסור את המוסרים ביד הגויים להורגם ולהכותם ולאוסרם כפי רשעם.

ח, יב וכן כל המצר לציבור ומצער אותן, מותר למוסרו ביד גויים להכותו ולאוסרו ולקונסו; אבל מפני צער יחיד, אסור למוסרו.

(כ) צדקה (הלכות מתנות עניים)

- ז,א מצות עשה ליתן צדקה לעניי ישראל כפי מה שראוי לעני, אם הייתה יד הנותן משגת. וכל הרואה עני מבקש, והעלים עיניו ממנו, ולא נתן לו צדקה עובר בלא תעשה.
- ז,ב לפי מה שחסר העני, אתה מצווה ליתן לו: אם אין לו כסות, מכסין אותו; אין לו כלי בית, קונין לו כלי בית; אין לו אישה, משיאין לו אישה; ואם הייתה אישה, משיאין אותה לאיש: אפילו היה דרכו של זה העני לרכוב על הסוס ועבד רץ לפניו, והעני וירד מנכסיו קונין לו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו, שנאמר "די מחסורו, אשר יחסר לו" (דברים טו, ח); ומצווה אתה להשלים חסרונו, ואין אתה מצווה לעשרו.
- ז,ד בא עני ושאל די מחסורו, ואין יד הנותן משגת נותן לו כפי השגת ידו. וכמה: עד חמיש נכסיו, מצוה מן המובחר; ואחד מעשרה בנכסיו, בינוני; פחות מכאן, עין רעה... ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה, חייב ליתן צדקה לאחר.
- ז,ה עני שאין מכירין אותו, ואמר: רעב אני, האכילוני - אין בודקין אחריו שמא רמאי הוא, אלא מפרנסין אותו מיד. היה ערום, ואמר: כסוני - בודקין אחריו שמא רמאי הוא; ואם היו מכירין אותו מכסין אותו לפי כבודו מיד, ואין בודקין אחריו.
- ז,ו מפרנסין ומכסין עניי גויים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום. ועני המחזור על הפתחים, אין נזקקין לו למתנה מרובה; אבל נותנין לו מתנה מועטת. ואסור להחזיר את העני ששאל ריקם, ואפילו אתה נותן לו גרוגרת אחת.
- ז,ח עני שאינו רוצה ליקח צדקה, מערימין עליו ונותנין לו לשם מתנה או לשם הלוואה; ועשיר המרעיב את עצמו, ועינו צרה בממונו שלא יאכל ממנו ולא ישתה אין משגיחין בו.
- ז,ט מי שאינו רוצה ליתן צדקה, או שייתן מעט ממה שראוי לו בית דין כופין אותו.
- ז,י אדם שוע שהוא נותן צדקה יתר מן הראוי לו, או שמצר לעצמו ונותן לגבאים כדי שלא יתבייש אסור לתובעו ולגבות ממנו צדקה; וגבאי שמכלימו ושואל ממנו עתיד להיפרע ממנו.
- ז,יג עני שהוא קרובו, קודם לכל אדם; ועניי ביתו, קודמין לעניי עירו; ועניי עירו, קודמין לעניי עיר אחרת.
- ח,ט אסור לישראל ליטול צדקה מן הגויים בפרהסייה...

- ח,י פדיון שבויים, קודם לפרנסת עניים ולכסותן; ואין לך מצוה רבה כמו פדיון שבויים: שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים, ובכלל הערומים; ועומד בסכנת נפשות.
- ח,יב אין פודין את השבויים ביתר על דמיהן, מפני תיקון העולם שלא יהיו האויבים רודפין אחריהם לשבותם...
- ח,יג מי שמכר עצמו ובניו לגויים, או שלוה מהן ושבו אותו או אסרו אותו בהלוואתן פעם ראשונה ושנייה, מצוה לפדותו; שלישית, אין פודין אותו, אבל פודין את הבנים, לאחר מיתת אביהן. ואם ביקשו להורגו, פודין אותו מידם אפילו אחר כמה פעמים.
- ח,טו האישה קודמת לאיש, להאכיל ולכסות ולהוציא מבית השבי מפני שהאיש דרכו לחזר ואין האישה דרכה לחזר, ובושתה מרובה.
- ח,יז היו לפנינו עניים הרבה, או שבויים הרבה, ואין בכיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את כולן.
- (ח,יח) אם היה כוהן גדול עם הארץ וממזר תלמיד חכמים, תלמיד חכמים קודם. וכל הגדול בחכמה, קודם את חברו; ואם היה אחד מהן רבו או אביו אף על פי שיש שם גדול מהן בחכמה, רבו או אביו שהוא תלמיד חכמים קודם לזה שהוא גדול מהם בחכמה.
- י,א חייבין אנו להיזהר במצות צדקה, יתר מכל מצוות עשה שהצדקה סימן לצדיקי זרע אברהם אבינו. ואין ישראל נגאלין אלא בזכות הצדקה.
- י,ב ולעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא היזק נגלל בשביל הצדקה.
- י,ג כל המרחם מרחמין עליו. וכל מי שהוא אכזרי ואינו מרחם, יחוש לייחוסו שאין האכזריות מצויה אלא בגויים.
- י,ד כל ישראל והנלווה אליהם כאחים הם; אם לא ירחם האח על אחיו, מי ירחם עליו.
- י,ה כל המעלים עיניו מן הצדקה הרי זה נקרא בלייעל, כמו שנקרא עובד עבודה זרה בלייעל. ונקרא רשע.
- י,ז כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות, ופניו כבושות בקרקע - אפילו נתן לו אלף זהובים, איבד זכותו או הפסידה. אלא נותן לו בסבר פנים יפות ובשמחה, ומתאונן עימו על צרתו.
- י,ח שאל העני ממך, ואין בידך כלום ליתן לו פייסהו בדברים. ואסור לגעור בעני, או להגביה הקול עליו בזעקה מפני שליכו נשבר ונדכה. ואוי למי שהכלים את העני, אוי לו; אלא יהיה לו כאב בין ברחמים בין בדברים.
- י,ט הכופה אחרים ליתן צדקה, ומעשה אותן - שכרו גדול משכר הנותן.

י,י שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו: מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק בידי ישראל שמך, ונותן לו מתנה או הלוואה, או עושה עימו שותפות, או ממציא לו מלאכה, כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לברייות ולא ישאול.

י,יא פחות מזה הנותן צדקה לעניים, ולא ידע למי נתן, ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצוה לשמה: כגון לשכת חשיים שהייתה במקדש, שהיו הצדיקים נותנין בה בחשאי והעניים בני טובים מתפרנסין ממנה בחשאי. וקרוב לזה הנותן לתוך קופה של צדקה; ולא ייתן אדם לתוך קופה של צדקה, אלא אם כן יודע שהממונה נאמן וחכם ויודע לנהוג בה כשורה כחנניה בן תרדיון.

י,יב פחות מזה שידע הנותן למי ייתן, ולא ידע העני ממי לקח: כגון גדולי החכמים שהיו הולכין בסתר, ומשליכין המעות בפתחי העניים. וכזה ראוי לעשות, ומעלה טובה היא, אם אין הממונין בצדקה נוהגין כשורה.

י,יג פחות מזה שידע העני ממי נטל, ולא ידע הנותן: כגון גדולי החכמים שהיו צוררים המעות בסדיניהן ומפשילין לאחוריהן, ובאין העניים ונוטלין, כדי שלא יהיה להן בושה.

י,יד פחות מזה שייתן לעני בידו, קודם שישאול. פחות מזה שייתן לו כראוי ליתן לו, אחר שישאול. פחות מזה שייתן לו פחות מן הראוי, בסבר פנים יפות. פחות מזה שייתן לו, בעצב. גדולי החכמים היו נותנין פרוטה לעני קודם כל תפילה, ואחר כך מתפללין.

י,טו הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותן, כדי ללמד הזכרים תורה, ולהנהיג הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות, וכן הנותן מזונות לאביו ולאימו הרי זה בכלל הצדקה; וצדקה גדולה היא, שהקרוב קודם.

י,טז לעולם ידחוק אדם עצמו, ויתגלגל בצער, ואל יצטרך לברייות, ואל ישליך אדם עצמו על הציבור; וכן ציוו חכמים ואמרו: "עשה שבתך כחול, ואל תצטרך לברייות". ואפילו היה חכם ומכובד, והעני - יעסוק באומנות, ואפילו באומנות מנוולת; ולא יצטרך לברייות: מוטב לפשט עורות הנבילות בשוק, ולא יאמר לעם: חכם אני וגדול אני וכוהן אני, פרנסוני; ובכך ציוו חכמים.

י,יז גדולי החכמים היו מהם חוטבי עצים, ונושאי הקורות, ושואבי המים לגינות, ועושין הברזל והפחמים; ולא שאלו מן הציבור, ולא קיבלו מהם כשנתנו להם.

ט,יב בעל הבית שהיה מהלך מעיר לעיר, ותמו לו המעות בדרך, ואין לו מה יאכל עתה הרי זה מותר ליקח לקט שכחה ופיאה ומעשר עני, וליהנות מן הצדקה; ולכשיגיע לביתו, אינו חייב לשלם שהרי עני היה באותה שעה: הא למה זה דומה לעני שהעשיר, שאינו חייב לשלם.

י, יח כל מי שצריך ליטול, ואינו יכול לחיות אלא אם כן נוטל, כגון זקן או חולה או בעל ייסוריין, ומגיס דעתו ואינו נוטל הרי זה שופך דמים, ומתחייב בנפשו; ואין לו בצערו, אלא עוונות וחטאות.

י, יט וכל מי שצריך ליטול, וציער עצמו ודחק את השעה, וחיה חיי צער, כדי שלא יטריח על הציבור אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו. ועליו נאמר "ברוך הגבר אשר יבטח ביי" (ירמיהו יז, ז).

כא) הלוואה (הלכות מלווה ולווה)

א, א מצות עשה להלוות לעניי ישראל. ומצוה זו, גדולה מן הצדקה על העני השואל שזה כבר נצרך לשאול, וזה עדיין לא הגיע למידה זו.

ב, טו אסור לאדם להלוות מעותיו בלא עדים, ואפילו לתלמיד חכמים, אלא אם כן הלווהו על המשכון; והמלווה בשטר, משובח יתר. וכל המלווה בלא עדים עובר משום "ולפני עיוור, לא תיתן מכשול" (ויקרא יט, יד), וגורם קללה לעצמו.

א, ב כל הנוגש את העני, והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו עובר בלא תעשה.

א, ג אסור לאדם להיראות לבעל חובו, בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו: שלא יפחידו או יכלימו, אף על פי שאינו תובעו; ואין צריך לומר, אם תבעו. וכשם שאסור לזה לתבוע כך אסור ללווה לכבוש ממון חברו שבידו ולומר לו לך ושוב, והוא יש לו.

א, ד וכן אסור ללווה ליקח ההלוואה, ולהוציאה שלא לצורך ולאבדה, עד שלא ימצא בעל חוב מאיין יגבה, אף על פי שהמלווה עשיר גדול. ועושה זה רשע הוא.

א, ה כשיתבע המלווה הלוואתו אף על פי שהוא עשיר, והלווה דחוק וטרוד במזונות אין מרחמין בדין, אלא גובין לו חובו עד פרוטה אחרונה מכל המיטלטלין שימצאו לו. ואם לא הספיקו המיטלטלין גובין מן הקרקע, אחר שמחרימין על מי שיש לו מיטלטלין או מי שידע לו מיטלטלין, ולא יביאם לבית דין.

ב, ב טען שיש לו מיטלטלין והחביא אותן, והרי הן בתוך ביתו אין מן הדין שייכנס לביתו, לא הוא ולא שליח בית דין: שהתורה הקפידה על זה, שנאמר "בחוק, תעמוד" (דברים כד, יא). אבל מחרימין על מי שיש לו, ולא ייתן לבעל חובו.

ד, ב כדרך שאסור לנותן הלוות בריבית, כך אסור ללוקח ללוות בריבית.

ד, ג וכן אסור להתעסק בין לווה ומלווה בריבית. וכל מי שהיה ערב, או סופר, או עד ביניהן הרי זה עובר בלא תעשה.

ד,י כל הכותב שטר ריבית, הרי זה ככותב ומעיד עליו עדים שכפר בה' אלוהי ישראל. וכן כל הלווה ומלווה בריבית בין לבין עצמן שניהן ככופרים בה' אלוהי ישראל, וכפרו ביציאת מצריים.

ד,טו המלווה את חברו על המטבע, וכן הכותב לאשתו בכתובתה מטבע ידוע, ופירש משקלו, והוסיפו על משקלו אם הוזלו הפירות מחמת התוספת מנכה לו שיעור התוספת, ואפילו הוסיפו עליו כל שהוא; ואם לא הוזלו מחמת התוספת אינו מנכה לו, אלא נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה.

ד,טז במה דברים אמורים, בשהוסיפו עליו עד חמישיתו, כגון שהיה משקלו ארבעה ועשרה חמישה. אבל אם הוסיפו עליו יתר על חמישיתו מנכה לו כל התוספת, אף על פי שלא הוזלו הפירות. והוא הדין למלווה על המטבע, ופיחתו ממנו.

ה,ח אסור לאדם שייתן מעותיו קרוב לשכר ורחוק להפסד. (ד,כ) כיצד - אומרים לו: תהיה נושא ונותן בהן - אם היה שם רווח, תן ... חלק מן הרווח, ואם יש שם הפסד, אתה תפסיד לבדך. שזה אבק ריבית הוא. והעושה כן רשע. ואם נתן, חולקין בשכר ובהפסד כדין העסק. והנותן מעותיו קרוב להפסד ורחוק לשכר, הרי זה חסיד.

ה,ד הגזלנין ומלווי בריבית שהחזירו אין מקבלין מהן, כדי לפתוח להן דרך לתשובה; וכל המקבל מהן, אין רוח חכמים נוחה הימנו. ואם הייתה הגזילה קיימת, והריבית דבר מסויים, והרי הוא בעצמו מקבלין מהן.

(כב) לא תשחית (הלכות מלכים ומלחמות)

ו,יב ... בכל מקום, כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה. אבל קוצצין אותו, אם היה מזיק אילנות אחרים, או מפני שמזיק בשדה אחרים, או מפני שדמיו יקרים; לא אסרה תורה, אלא דרך השחתה.

ו,יד ולא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים, וקורע בגדים, והורס בניין, וסותם מעיין, ומאבד מאכלות דרך השחתה עובר ב"לא תשחית" (דברים כ,ט); ואינו לוקה, אלא מכת מרדות מדבריהם.

כג) אישות

- א,א כיון שניתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אישה יקנה אותה תחילה בפני עדים, ואחר כך תהיה לו לאיש.
- א,ב וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם. ובאחד משלושה דברים האישה נקנית: בכסף, או בשטר, או בביאה; ושלושתן מן התורה. וליקוחין אלו, הן הנקראין קידושין או אירוסין בכל מקום; ואישה שנקנית באחד משלושה דברים אלו, היא הנקראת מקודשת או מאורסת.
- א,ג וכיון שנקנית האישה ונעשית מקודשת - אף על פי שלא נבעלה ולא נכנסה לבית בעלה, הרי היא אשת איש; והבא עליה חוץ מבעלה, חייב מיתת בית דין. ואם רצה לגרש, צריכה גט.
- א,ג כיצד האישה מתקדשת: אם בכסף הוא מקדש - אין פחות מפרוטה כסף, או שווה פרוטה (שקלים א,ג: ...משקל הפרוטה חצי שעורה); ואומר לה: הרי את מקודשת לי... או הרי את לי לאישה בזה; ונותנו לה, בפני עדים. והאיש, הוא שאומר דברים שמשמען שקנה אותה לו לאישה, שייתן לה הכסף.
- א,ג ואם קידש בשטר - כותב על הנייר או על החרס ... ועל כל דבר שירצה: הרי את מקודשת לי... וכל כיוצא בדברים אלו; ונותנו לה, בפני עדים...
- א,ד ואם קידש בביאה - אומר לה: הרי את מקודשת לי... או הרי את לי לאישה, בבעילה זו; ומתייחד עימה, בפני עדים; ובעלה.
- א,ד כל הבעל אישה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה.
- א,ה כל שאסר ביאתן בתורה וחייב על ביאתן כרת, והן האמורות בפרשת "אחרי מות", הן הנקראין עריות; וכל אחת מהן, נקראת ערוה כגון...
- (אסורי ביאה א,ג) הבא על אימו, ועל אשת אביו, ועל אשת בנו ... והשוכב עם זכר, והשוכב עם בהמה, והאישה המביאה את הבהמה עליה,
- (אסורי ביאה ב,ה) ... הבא על אחותו ... (אסורי ביאה א,ד) הבא על בת אשתו בחיי אשתו, ... ועל אם אשתו, ... והבא על בתו ... ו(אסורי ביאה א,ה) אשת איש
- א,ז כל שאסר ביאתו בתורה ולא חייב עליו כרת, הן ...: אלמנה לכוהן גדול; גרושה או זונה או חללה - בין לכוהן גדול, בין לכוהן הדיוט; וממזרת לבן ישראל, וכן בת ישראל לממזר ... ובת ישראל לפצוע דכא, וכרות שופכה; וגרושתו, אחר שנישאת לאחר...
- (אסורי ביאה טו,א) איזה הוא "ממזר" (דברים כג,ג) האמור בתורה: זה הבא מערוה מן העריות - חוץ מן הנידה...; אבל הבא על שאר העריות--בין באונס בין ברצון, בין בזדון בין בשגגה - הוולד ממזר. ואחד זכרים ואחד נקבות, אסורין לעולם...

(אסורי ביאה טו, ג) ... גוי ועבד הבא על בת ישראל, הוולד כשר - בין בפנויה בין באשת איש, בין באונס בין ברצון; ... בן הבא מן העבד, או מן הגוי, או מן השפחה, או מן הגויה - הרי הוא כאימו, ואין משגיחין על האב.

ב,א הבת מיום לידתה עד שתהיה בת שתים עשרה שנה גמורות - היא הנקראת קטנה, ונקראת תינוקת...

ב,יא הבן - משיוולד עד שיהיה בן שלוש עשרה שנה - נקרא קטן ונקרא תינוק; ... והוא מבן שלוש עשרה שנה ויום אחד ומעלה - נקרא גדול ונקרא איש.

יב,א כשנושא אדם אישה, בין בתולה בין בעולה, בין גדולה בין קטנה, אחת בת ישראל ואחת הגיורת או המשוחררת - יתחייב לה בעשרה דברים ויזכה בארבעה דברים. והעשרה: שלושה מהן מן התורה; ואלו הן: "שארה כסותה ועונתה". "שארה", אלו מזונותיה; "כסותה", כמשמעו; "עונתה", לבוא עליה כדרך כל הארץ. והשבעה מדברי סופרים, וכולן תנאי בית דין הם. האחד מהם, עיקר הכתובה;

י,ו וצריך לכתוב כתובה קודם כניסה לחופה, ואחר כך יהיה מותר באשתו... וכמה הוא כותב לה: אם הייתה בתולה, אין כותבין לה פחות מ... (יז, ז) חמישה ועשרים דינר של כסף; ואם בעולה, אין כותבין לה פחות מ... (יז, ז) שנים עשר דינר ומחצה ומשקל כל דינר שש ותשעים שעורות. וזה הוא הנקרא עיקר כתובה; ואם רצה להוסיף לה, אפילו כיכר זהב - מוסיף. ... כל מקום שנאמר בו כתובה סתם, הוא העיקר והתוספת כאחד. וחכמים הם שתיקנו כתובה לאישה, כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה.

יב,א והשאר הם הנקראין תנאיי כתובה, ואלו הן לרפאותה אם חלתה, ולפדותה אם נשבתה, ולקובריה כשתמות, ולהיות ניזונת מנכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה, ולהיות בנותיה ממנו ניזונות אחרי מותו עד שיתארסו, ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשין כתובתה...

יב,ב והארבעה שזוכה בהן, כולם מדברי סופרים; ואלו הן: להיות מעשה ידיה שלו, ולהיות מציאתה שלו, ושיהיה אוכל פירות כל נכסיה בחייה, ואם מתה בחייו יירשנה; והוא קודם לכל אדם בירושתה.

יב,ג ועוד תיקנו חכמים שיהיו מעשה ידי האישה כנגד מזונותיה. לפיכך אם אמרה האישה: איני ניזונת ואיני עושה - שומעין לה ואין כופין אותה; אבל אם אמר הבעל: איני זנך ואיני נוטל כלום ממעשה ידייך - אין שומעין לו.

יב,ט ... ואם היה עני ביותר, ואינו יכול ליתן לה ואפילו לחם שהיא צריכה לו כופין אותו להוציא; ותהיה כתובתה חוב עליו, עד שתמצא ידו וייתן.

יב,יב כשם שאדם חייב במזונות אשתו, כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים, עד שיהיו בני שש שנים. מכאן ואילך, מאכילין עד שיגדילו בתקנת חכמים.

יג,ג ובכלל הכסות שהוא חייב לה, כלי בית ומדור שיושבת בו. וכן מחייבין אותו ליתן לה תכשיטיה כדי שלא תתגנה עליו...

ג,ה ... עשיר, הכול לפי עושרו אפילו היה ראוי לקנות לה כלי משי ורקמה וכלי זהב, כופין אותו ונותן. וכן המדור, לפי עושרו; והתכשיט וכלי הבית, הכול לפי עושרו

יג,ו ולא האישה בלבד, אלא בניו ובנותיו הקטנים בני שש או פחות חייב ליתן להם כסות המספקת להם, וכלי תשמיש ומדור לשכון בו; ואינו נותן להם כפי עושרו, אלא כפי צורכן בלבד...

יג,טז האומר לאשתו, אין רצוני שיבואו לביתי אביך ואימך אחייך ואחיותייך שומעין לו, ותהיה היא הולכת להם כשיארע להם דבר; ותלך לבית אביה פעם בחודש, ובכל רגל ורגל. ולא ייכנסו הם לה, אלא אם אירע לה דבר גדול כגון חולי או לידה שאין כופין את האדם, שייכנסו אחרים לרשותו.

יג,יז וכן היא שאמרה, אין רצוני שתיכנס אצלי אימך ואביך, ואיני שוכנת עימהם בחצר אחת, מפני שמריעין לי ומצירין לי שומעין לה: שאין כופין את האדם, שיישבו אחרים עימו ברשותו.

יג,יח האישה שאמר, איני דר במדור זה, מפני שבני אדם רעים או פרוצים או גויים בשכונתי, ואני מתיירא מהם שומעים לו, אף על פי שלא הוחזקו בפריצות: שכך ציוו חכמים, הרחק משכן רע. ואפילו היה המדור שלה מוציאה ממנו, ושוכן בין בני אדם כשרים. וכן, היא שאמרה כן אף על פי שהוא אומר, אני איני מקפיד עליהם שומעין לה: מפני שהיא אומרת, אין רצוני שייצא עליי שם רע בשכונות אלו.

יג,כד אמר האישה לעלות לארץ ישראל, והיא אינה רוצה תצא שלא בכתובה; אמרה היא לעלות, והוא אינו רוצה יוציא וייתן כתובה.

יד,ד ... וכן אם הדירה שתהיה מתהפכת בשעת תשמיש כדי שלא תתעבר, או הדירה שתעשה מעשה שוטים ודברים שאינן אלא כשטות - הרי זה יוציא וייתן כתובה.

טו,ב האישה מצווה על פרייה ורבייה; אבל לא האישה.

טו,ד כמה בנים יהיו לאיש, ותתקיים מצוה זו בידו זכר ונקבה. נולדו לו ומתו, והניחו בנים הרי זה קיים מצות פרייה ורבייה: בני בנים, הרי הם כבנים. במה דברים אמורים, בשהיו בני הבנים זכר ונקבה, והיו באים מזכר ונקבה.

כד) צניעות ואיסור יחוד (הלכות איסורי ביאה)

- כא, א כל הבא על ערווה מן העריות דרך אברים, או שחיבק ונשק דרך תאווה ונהנה בקירוב בשר - הרי זה לוקה מן התורה.
- כא, ב ואסור לאדם לקרוץ בידיו וברגליו או לרמוז בעיניו לאחת מן העריות; וכן לשחק עימה, או להקל ראש. ואפילו... להביט ביופייה - אסור; ומכין המתכוון לדבר זה מכת מרדות...
- כא, ז ... מותר האב לחבק בתו ולנשקה. ותישן עימו בקירוב בשר, וכן האם עם בנה - כל זמן שהם קטנים.
- כב, א אסור להתייחד עם ערווה מן העריות, בין זקנה בין ילדה - שדבר זה גורם לגלות ערווה: חוץ מהאם עם בנה, והאב עם בתו, והבעל עם אשתו נידה.
- כב, ב לא נחשדו ישראל על משכב זכור ועל הבהמה; לפיכך אין איסור להתייחד עימהן. ... ואיסור ייחוד עריות מפי הקבלה.
- כב, ג ... גזר דויד ובית דינו על ייחוד פנויה, ואף על פי שאינה ערווה, בכלל ייחוד עריות; ושמאי והילל גזרו על ייחוד גויים.

כה) נידה (הלכות איסורי ביאה)

- ו, ב כשתראה האישה דם תחילה, או כשתראה בשעת וסתה, והוא העת שקבעה לנידתה הרי זו נידה כל שבעת הימים, בין ראת כל שבעה בין שלא ראת אלא טיפה ראשונה בלבד; ראתה דם ביום השמיני - הרי זה דם זיבה, מפני שהוא בלא עת נידתה.
- וכן כל דם שתראה בתוך הימים שבין וסת נידה ווסת נידה, הרי הוא דם זיבה. והלכה למשה מסיני, שאין בין זמן נידה לזמן נידה אלא אחד עשר יום בלבד.
- ו, ו אישה שראת דם בימי זיבתה יום אחד בלבד, או שני ימים זה אחר זה נקראת זבה קטנה. ואם ראת שלושה ימים זה אחר זה הרי זו זבה גמורה, והיא הנקראת זבה גדולה.
- ו, ד זבה גדולה צריכה לספור שבעת ימי נקיים, וזבה קטנה אינה סופרת אלא יום אחד בלבד.
- יא, טו אין האישה עולה מטומאתה ויוצאה מידי ערווה, עד שתטבול במי מקוה כשר; ולא יהיה דבר חוצץ בין בשרה, ובין המים. שאין לך דבר שמעלה מטומאה לטהרה אלא טבילה במי מקוה, או במעיין, או בימים.
- ד, א הנידה, הרי היא כשאר כל העריות. המערה בה, בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב כרת. ואחד הבא על הנידה כל שבעת הימים, ואפילו לא ראתה אלא יום ראשון, ואחד הבא על יולדת זכר כל שבעה, או על יולדת נקבה כל ארבעה עשר, או על הזבה כל ימי זובה וספירתה.
- ד, ג במה דברים אמורים שהטומאה תלויה בימים, בשטבלה במי מקוה אחר הימים הספורים. אבל נידה וזבה ויולדת שלא טבלו במי מקוה הבא על אחת מהן, אפילו אחר כמה שנים חייב כרת.

ד,ה כל דם שתראה היולדת בתוך שלושה ושלושים של זכר, ושישה ושישים של נקבה הוא הנקרא דם טוהר; ואינו מונע את האישה מבעלה, אלא טובלת אחר שבעה של זכר ואחר ארבעה עשר של נקבה, ומשמשת מיטתה, אף על פי שהדם שותת.

יא,ד החמירו בנות ישראל על עצמן... ונהגו כולם בכל מקום שיש ישראל: שכל בת ישראל שתראה דם אפילו לא ראת אלא טיפה כחרדל בלבד ופסק הדם סופרת לה שבעת ימי נקיים, ואפילו ראת בעת נידתה. בין שראת יום אחד, או שניים, או השבעה כולן, או יתר - משיפסוק הדם, סופרת שבעת ימי נקיים כזבה גדולה. וטובלת בליל שמיני ואחר כך תהיה מותרת לבעלה.

כו) מקוות

א,א כל הטמאים - בין אדם, בין כלים, בין שנטמאו בטומאה חמורה של תורה, בין שנטמאו בטומאה של דבריהם - אין להן טהרה, אלא בטבילה במים הנקווים בקרקע.

א,ב... אם טבל כולו חוץ מראש אצבעו הקטנה, עדיין הוא בטומאתו...

ד,א דין תורה: שכל מים מכונסין, טובלין בהן... והוא שיהיה בהן כדי להעלות בהן טבילה לכל גוף האדם בבת אחת: שיערו חכמים, אמה על אמה ברום שלוש אמות.

ד,ב מדברי סופרים: שהמים השאובין, פסוליין לטבילה... אמרו חכמים המקוה לא יהיה כולו שאוב כבור, ואינו צריך להיות כולו בידי שמיים כמעייין, אלא אם יש בו תפוסת יד אדם, כשר.

ח,א כל המעורב למקוה - הרי הוא כמקוה, ומטבילין בו. ...

א,טו... אם היה על בשר האדם או על גוף הכלי דבר מדברים החוצצין, כגון בצק וזפת וכיוצא בהן - אפילו טיפה כחרדל והוא מקפיד עליה - לא עלתה לו טבילה; ואם אינו מקפיד עליה - עלתה לו טבילה, אלא אם כן היה חופה את רוב הכלי או רוב האדם...

כז) כיבוד אב ואם (הלכות ממרים)

ו,א כיבוד אב ואם מצות עשה גדולה וכן מורא אב ואם, שקלם הכתוב בכבודו ובמוראו.

ו,ג איזה הוא מורא ואיזה הוא כבוד? מורא: לא עומד במקומו, ולא יושב במקומו, ולא סותר את דבריו, ולא מכריע את דבריו, ולא יקרא לו בשמו לא בחייו ולא במותו, אלא אומר אבא מרי.

ו,ה איזה הוא כבוד: מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה משל אב. ואם אין ממון לאב ויש לבן - כופין אותו, וזן אביו ואימו כפי מה שהוא יכול. ומוציא ומכניס ומשמשו בשאר הדברים שהשמים משמשים בהן את הרב, ועומד בפניו כדרך שהוא עומד מפני רבו.

ו,יא אף על פי שבכך נצטוונו, אסור לאדם להכביד עולו על בניו ולדקדק בכבודו עימהם, שלא יביאם לידי מכשול, אלא ימחול ויתעלם: שהאב שמחל על כבודו, כבודו מחול. והמכה בנו גדול מנדין אותו, שהרי הוא עובר על "ולפני עיוור לא תיתן מכשול" (ויקרא יט,יד).

ו,יג אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתיירא ממנו.

ו,יד מי שאמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין שאמר לו לעבור על מצות לא תעשה או לבטל מצות עשה אפילו של דבריהם הרי זה לא ישמע לו.

ו,טו אמר לו אביו: השקני מים, ויש בידו לעשות מצווה - אם אפשר למצוה שתיעשה על ידי אחרים, תיעשה, ויתעסק בכבוד אביו: שאין מבטלין מצוה מפני מצוה. ואם אין שם אחרים לעשותה יתעסק במצוה ויניח כבוד אביו: שהוא ואביו חייבים בדבר מצוה.

ו,יז חייב אדם לכבד את אשת אביו אף על פי שאינה אימו כל זמן שאביו קיים, שזה בכלל כבוד אביו; וכן מכבד בעל אימו, כל זמן שאימו קיימת.

כח) נחלות

א,א סדר נחלות כך הוא: מי שמת - יירשוהו בניו, והם קודמין לכול; והזכרים קודמין לנקבות, בכל מקום - אין לנקבה עם הזכר ירושה. אם אין לו בנים, יירשנו אביו; ואין האם יורשת את בניה, ודבר זה מפי הקבלה. וכל הקודם בנחלה, יוצאי ירכו קודמין.

ב,א הבכור נוטל פי שניים כאחד בנכסי אביו. כיצד: הניח חמישה בנים, ואחד מהן בכור - הבכור נוטל שלישי הממון, וכל אחד מן הארבעה הפשוטין נוטל שתות. הניח תשעה בנים - הרי האחד הבכור נוטל חומש, וכל אחד מן השמונה הפשוטים נוטל עישור. וכן על החלוקה הזאת חולקין לעולם.

(אשות) יב,ז ... כל תנאי שבירושה בטל ...

כט) תלמוד תורה

א,יא כל איש מישראל, חייב בתלמוד תורה: בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל ייסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כוחו, אפילו עני המחזר על הפתחים, ואפילו בעל אישה ובנים - חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה.

א,יב גדולי חכמי ישראל - היו מהן חוטבי עצים ומהן שואבי מים, ומהן סומיין. ואף על פי כן היו עוסקים בתורה, ביום ובלילה.

ג,ב אמרו חכמים, ממזר תלמיד חכמים קודם לכוהן גדול עם הארץ.

ג,ט כל המשים על ליבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה, ויתפרנס מן הצדקה - הרי זה חילל את השם, וביזה את התורה, וכיבה מאור הדת, וגרם רעה לעצמו, ונטל חייו מן העולם הבא: לפי שאסור ליהנות בדברי תורה, בעולם הזה.

ג,י אמרו חכמים, כל הנהנה מדברי תורה, נטל חייו מן העולם. ועוד ציוו ואמרו, לא תעשם עטרה להתגדל בהן, ולא קורדום לחפור בהן. ועוד ציוו ואמרו, אהוב את המלאכה, ושנא את הרבנות. וכל תורה שאין עימה מלאכה, סופה בטלה; וסוף אדם זה, שיהא מלסטם את הבריות.

ג,יא מעלה גדולה היא למי שהוא מתפרנס ממעשה ידיו, ומידת חסידים הראשונים היא; ובזה זוכה לכל כבוד וטובה שבעולם הזה, ולעולם הבא.

א,יג עד אימתיי חייב לתלמוד תורה - עד יום מותו, שנאמר "ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך" (דברים ד, ט); וכל זמן שלא יעסוק בלימוד, הוא שוכח. וחייב לשלש זמן למידתו: שליש בתורה שבכתב; ושליש בתורה שבעל פה; ושליש יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מדבר, ... עד שיידע היאך ... יוציא האסור והמותר ... - ועניין זה, הוא הנקרא תלמוד.

ד,א אין מלמדין תורה אלא לתלמיד הגון נאה במעשיו, או לתם. אבל אם היה הולך בדרך לא טובה, מחזירין אותו למוטב, ומנהיגין אותו בדרך ישרה, ובודקין אותו; ואחר כך מכניסין אותו לבית המדרש, ומלמדין אותו.

ד,ב וכן הרב שאינו הולך בדרך טובה - אף על פי שחכם גדול הוא, וכל העם צריכין לו - אין מתלמדין ממנו, עד שיחזור למוטב.

ל) קריאת שמע

- א,א פעמיים בכל יום קוראין קרית שמע, בערב ובבוקר: שנאמר "ובשוכבך ובקומך" (דברים ו,ז; דברים יא,ט)
- א,ב ומה הוא קורא: שלוש פרשייות אלו והן "שמע" (דברים ו,ד-ט), ו"והיה אם שמוע" (דברים יא,ג-כא), ו"ויאמר" (במדבר טו,לז-מא).
- א,י אי זה הוא זמן קרית שמע בלילה - מצותה משעת יציאת הכוכבים, עד חצי הלילה; ואם עבר ואיחר, וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יצא ידי חובתו.
- א,יב ואי זה הוא זמנה ביום מצותה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה, כדי שיגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה; ושיעור זה, כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש. ואם איחר, וקרא אחר שעלתה השמש יצא ידי חובתו, שעונתה עד סוף שלוש שעות ביום למי שעבר ואיחר.

לא) טהרת המקום (הלכות קריאת שמע)

- ג,ב אין קורין לא בבית המרחץ; ולא בבית הכיסא, אף על פי שאין בו צואה; ולא בבית הקברות, ולא בצד המת עצמו. ואם הרחיק ארבע אמות מן הקבר או מן המת, מותר לקרות.
- ג,ד ולא קריית שמע בלבד, אלא כל עניין שהוא מדברי קודש אסור לאומרו בבית המרחץ ובבית הכיסא, ואפילו אמרו בלשון חול. ולא לאומרו בלבד, אלא אפילו להרהר בליבו בדברי תורה בבית הכיסא, ובבית המרחץ, ובמקום הטינופת והוא המקום שיש בו צואה או מי רגליים אסור.
- ג,ה דברים של חול, מותר לאומרן בלשון הקודש בבית הכיסא. ואם נזדמן לו להפריש מדבר האסור בבית המרחץ או בבית הכיסא - מפריש, ואפילו בלשון קודש ובענייני קודש.

לב) תפילה

- א,א מצות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר "ועבדתם את יי אלוהיכם" (שמות כג,כה).
- א,ו ... עזרא ובית דינו ... עמדו ותיקנו ... שמונה עשרה ברכות על הסדר: שלוש ראשונות, שבח לה'; ושלוש אחרונות, הודיה; ואמצעיות, יש בהן שאילת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצורכי הציבור כולן כדי שיהיו ערוכות בפי הכל.
- ב,א בימי רבן גמליאל רבו המינים בישראל, והיו מצירין לישראל, ומסיתין אותן לשוב מאחרי ה'. וכיון שראה שזו גדולה מכל צורכי בני אדם, עמד הוא ובית דינו, והתקין ברכה אחת שתהיה בה שאילה מלפני ה' לאבד המינים; וקבע אותה בתפילה, כדי שתהיה ערוכה בפי הכל.

לב

- אז, א וכן תיקנו שיהא מניין התפילות כמניין הקרבנות: שתי תפילות בכל יום, כנגד שני תמידין. וכל יום שיש בו קרבן מוסף, תיקנו בו תפילה שלישית כנגד קרבן מוסף.
- אח, א וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפילה אחת בלילה, שהרי אברי תמיד של בין הערביים מתאכלין והולכין כל הלילה.
- אי, א נמצאו התפילות בכל יום שלוש, ערבית ושחרית ומנחה; ובשבתות ובמועדים ובראשי חודשים ארבע, שלוש של כל יום ותפילת המוספין; וביום הכיפורים חמש, ארבע אלו ותפילת נעילה.
- בב, ב בכל תפילה משלוש תפילות אלו שבכל יום, מתפלל אדם תשע עשרה ברכות אלו על הסדר.
- בה, ב בשבתות וימים טובים, מתפלל שבע ברכות בכל תפילה ותפילה מארבע תפילות של אותו היום: שלוש ראשונות, ושלוש אחרונות, וברכה אמצעית מעין אותו היום.
- גא, א תפילת השחר - מצותה שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה; וזמנה, עד סוף שעה רביעית שהוא שליש היום.
- גד, ג זמן מנחה... משש שעות ומחצה ... עד שישאר מן היום שעה ורביע. ויש לו להתפלל אותה עד שתשקע החמה.
- גה, ג תפילת המוספין זמנה אחר תפילת השחר עד שבע שעות ביום.
- גו, ג תפילת הערב אף על פי שאינה חובה. המתפלל אותה - יש לו להתפלל מתחילת הלילה עד שיעלה עמוד השחר.
- דא, א חמישה דברים מעכבין את התפילה, אף על פי שהגיע זמנה: טהרת הידיים, וכיסוי הערווה, וטהרת מקום התפילה, ודברים החופזין אותו, וכוונת הלב.
- דב, ב טהרת הידיים כיצד: רוחץ ידיו במים עד הפרק, ואחר כך יתפלל.
- דח, ח טהרת מקום התפילה כיצד: כל מקום שאין קורין בו קרית שמע, אין מתפללין בו.
- די, י דברים החופזין אותו כיצד: שאם היה צריך לנקביו, לא יתפלל. וכל הצריך לנקביו והתפלל - תפילתו תועבה.
- דט, ט כוונת הלב כיצד: כל תפילה שאינה בכוונה, אינה תפילה; ואם התפלל בלא כוונה, חוזר ומתפלל בכוונה. מצא דעתו משובשת וליבו טרוד - אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו. לפיכך הבא מן הדרך, והוא עייף או מצר - אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו: אמרו חכמים, שלוש ימים, עד שינוח ותתקרב דעתו, ואחר כך יתפלל.

ד,טז כיצד היא הכוונה - שיפנה ליבו מכל המחשבות, ויראה עצמו כאילו הוא עומד לפני השכינה; לפיכך צריך לישוב מעט קודם התפילה, כדי לכוון את ליבו, ואחר כך יתפלל, בנחת ובתחנונים. ולא יעשה תפילתו כמי שהיה נושא משאוי, משליכו והולך לו; לפיכך צריך לישוב מעט אחר התפילה, ואחר כך יפטר. חסידים הראשונים היו שוהין שעה קודם התפילה, ושעה אחר התפילה, ומאריכין בתפילה שעה.

ה,א שמונה דברים צריך המתפלל להיזהר בהן ולעשותן; ואם היה דחוק, או נאנס, או שעבר ולא עשה אותן - אינן מעכבין. ואלו הן: עמידה, ונוכח המקדש, ותיקון הגוף, ותיקון המלבוש, ותיקון המקום, והשווית הקול, והכריעה, וההשתחויה.

ז,יב ושיבחו חכמים למי שקורא זמירות מספר תהילים בכל יום ויום, והן מ"תהילה לדויד" (תהילים קמ"א), עד סוף הספר. וכבר נהגו העם לקרות פסוקים לפניהן ולאחריהן; ותיקנו חכמים ברכה לפני הזמירות, והיא ברוך שאמר, וברכה לאחריהן, והיא ישתבח. ואחר כך מברך על קרית שמע, וקורא קרית שמע.

ח,א תפילת הציבור נשמעת תמיד; ואפילו היו בהן חטאים, אין הקדוש ברוך הוא מואס תפילתן של רבים. לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הציבור, ולא יתפלל יחידי כל זמן שיכול להתפלל בציבור.

לג) ציצית

א,א ענף שעושין על כנף הבגד ... -הוא הנקרא ציצית, מפני שהוא דומה לציצית הראש...וזה הענף הוא הנקרא לבן.

א,ב ולוקחין חוט צמר שנצבע כעין הרקיע, וכורכין אותו על הענף; וחוט זה הוא הנקרא תכלת.

א,ד התכלת אינו מעכב את הלבן; והלבן אינו מעכב את התכלת.

ב,א תכלת האמורה בתורה בכל מקום, היא הצמר הצבוע כפתוך שבכוחל; וזו היא דמות הרקיע, הנראית לעין בטוהרו של רקיע. והתכלת האמורה בציצית, צריך שתהא צביעתה צביעה ידועה, שעומדת ביופייה ולא תשתנה. וכל שלא נצבע באותה הצביעה פסול לציצית: אף על פי שהוא כעין הרקיע, כגון שצבעו באיסטיס או בשאר המשחירין - הרי זה פסול לציצית.

ג,א כסות שחייב אדם לעשות בה ציצית מן התורה - היא כסות שיש לה ארבע כנפיים או יתר על ארבע. ... ותהיה הכסות של צמר או של פשתים בלבד.

ג,ב אבל טלית של שאר מינין...-אין חייבין במצות ציצית אלא מדברי חכמים כדי להיזהר במצות ציצית.

ג,יא היאך חיוב מצות הציצית: כל אדם שהוא חייב לעשות מצוה זו - אם יתכסה בכסות הראויה לציצית - יטיל לה ציצית, ואחר כך יתכסה בה; ואם נתכסה בה בלא ציצית, הרי ביטל מצות עשה.

ג,יב אף על פי שאין אדם מחוייב לקנות טלית ולהתעטף בה כדי שיעשה בה ציצית, אין ראוי לאדם חסיד לפטור עצמו ממצוה זו; אלא לעולם ישתדל אדם להיות עטוף בכסות המחוייבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו. ובשעת התפילה צריך להיזהר ביותר; וגנאי גדול הוא לתלמיד חכמים שיתפלל והוא אינו עטוף בציצית.

לד) תפילין ומזוזה

א,א ארבע פרשיות שהן "קדש לי" (שמות יג,ב), ו"והיה כי יביאך יי" (שמות יג,יא) שבספר ואלה שמות, ו"שמע" (דברים ו,ד), ו"והיה, אם שמוע" (דברים יא,יג) - הן שנכתבות בפני עצמן, ומחפין אותן בעור, ונקראין תפילין; ומניחין אותן על הראש, וקושרין אותן על היד.

א,יג ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן מין, יישרפו. כתבן גוי, או ישראל משומד, או מוסר, או עבד, או אישה, או קטן - הרי אלו פסולין וייגנזו:

ב,יד הכותב תפילין בכתב ידו או שלקחן מן המומחה, או משאר אדם ובדקן והחזירן לעורן - לעולם אינו צריך לבדקן פעם אחרת, ואפילו אחר כמה שנים: כל זמן שחיפויין שלם, הרי הן בחזקתן ואין חוששין להן, שמא נמחקה אות מתוכן או שניקבה. הילל הזקן היה אומר: אלו משל אבי אימא.

ד,א היכן מניחין התפילין: של ראש מניחין אותן על הקודקוד, שהוא סוף השיער שכנגד הפנים, והוא המקום שמוחו של תינוק רופס בו; וצריך לכוון אותן באמצע, כדי שיהיו בין העיניים, ויהיה הקשר בגובה העורף, שהוא סוף הגולגולת.

ד,ב ושל יד קושר אותה על שמאלו על הקיבורת, והוא הבשר התפוח שבמרפק שבין פרק הכתף ובין פרק הזרוע: שנמצא כשהוא מדבק מרפקו לצלעיו, תהיה תפילה כנגד ליבו; ונמצא מקיים "והיו הדברים האלה . . . על לבבך" (דברים ו,ו).

ד,ג מקום קשירת התפילין ומקום הנחתן, מפי השמועה למדום.

ד,י זמן הנחת תפילין ביום, לא בלילה. וכן שבתות וימים טובים אינן זמן תפילין.

ד,יג המניח תפילין - אסור לו להסיח דעתו מהן.

ה,א כיצד כותבין את המזוזה כותב שתי הפרשיות "שמע" (דברים ו,ד) ו"והיה, אם שמוע" (דברים יא,יג) על דף אחד, ביריעה אחת; ועושה לה רווח מלמעלה ורווח מלמטה, כמו חצי ציפורן.

ה,ה אלו שכותבין בה מבפנים שמות המלאכים, או שמות קדושים, או פסוק, או חותמות - הרי הן בכלל מי שאין לו חלק לעולם הבא: שאלו הטיפשים, לא דיי להן שביטלו המצוה; אלא שעושים מצוה גדולה, שהיא ייחוד שמו של הקדוש ברוך הוא ואהבתו ועבודתו, כאילו הוא קמיע להנחת עצמן, כמו שעלה על ליבם הסכל שזה דבר המהנה בהבלי העולם.

- ו,א בית שיש לו פתחים הרבה, אף על פי שאינו רגיל לצאת ולבוא אלא בפתח אחד מהן - חייב לעשות מזוזה בכל פתח ופתח.
- ו,י בית הכיסא ובית המרחץ ובית הטבילה ובית הבורסקי וכיוצא בהן פטורין מן המזוזה, לפי שאינן עשויין לדירת כבוד.

לה) ברכות

- א,א מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון... ואינו חייב מן התורה, אלא אם שבע.
- א,ב ומדברי סופרים, חייב אדם לברך על כל מאכל תחילה, ואחר כך ייהנה ממנו. וכן אם הריח ריח טוב, יברך ואחר כך ייהנה ממנו. ואפילו נתכוון לאכול או לשתות כל שהוא, מברך ואחר כך ייהנה; וכל הנהנה מן העולם בלא ברכה, מעל. וכן מדברי סופרים, לברך אחר כל מה שיאכל, וכל מה שישתה - והוא שישתה רביעית, והוא שיאכל כזית.
- א,ג וכשם שמברכין על ההניה - כך מברכין על כל מצוה ומצוה, ואחר כך יעשה אותה. וברכות רבות תיקנו חכמים דרך שבח והודיה, ודרך בקשה, כדי לזכור את הבורא תמיד, אף על פי שלא נהנה ולא עשה מצוה.
- א,ה ונוסח כל הברכות עזרא ובית דינו תיקנום. ואין ראוי לשנותן, ולא להוסיף על אחת מהן, ולא לגרוע ממנה.
- א,ו וכל הברכות כולן נאמריין בכל לשון: והוא, שיאמר כעניין שתיקנו חכמים; ואם שינה את המטבע, הואיל והזכיר אזכרה ומלכות ועניין הברכה, אפילו בלשון חול, יצא.
- א,ז כל הברכות כולן, צריך שישמיע לאוזנו מה שהוא אומר; ואם לא השמיע לאוזנו, יצא - בין שהוציא בשפתיו, בין שבירך בליבו.
- ו,א כל האוכל הפת שמברכין עליה המוציא - צריך נטילת ידיים תחילה וסוף...; ואף על פי שאין ידיו מלוכלכות, ואינו יודע להן טומאה - לא יאכל, עד שייטול שתי ידיו...
- ו,יט המאכיל לאחרים אינו צריך נטילת ידיים; והאוכל צריך נטילת ידיים אף על פי שאינו נוגע במאכל אלא אחר הוא המאכילו.
- ו,ב כל הנוטל ידיו - בין לאכילה, בין לקרית שמע, בין לתפילה - מברך בתחילה: אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על נטילת ידיים; שזו מצות חכמים היא שנצטוונו בתורה לשמוע מהן, שנאמר "על פי התורה אשר יורוך" (דברים יז,א).
- יא,יח כל דבר שהוא מנהג - אין מברכין עליו. וכן כל דבר שיסתפק לך אם טעון ברכה אם לאו, עושין אותו בלא ברכה. ולעולם ייזהר אדם מברכה שאינה צריכה, וירבה בברכות הצריכות.

י, כט לעולם יצעק אדם על העתיד לבוא ויבקש רחמים; וייתן הודיה על שעבר, ויודה וישבח כפי כוחו. וכל המרבה להודות את ה' ולשבחו תמיד, הרי זה משובח.

(לו) כשרות (הלכות מאכלות אסורות)

א,א מצוות עשה הן הסימנין שמבדילין בהן בין בהמה וחיה ועוף ודג וחגב שמותר לאוכלן, ובין שאין מותר לאוכלן.

א,ב סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה, והם שני סימנין: "מפרסת פרסה", ו"מעלת גרה" עד שיהיו שניהם.

א,ד סימני עוף טהור, לא נתפרשו מן התורה; אלא מנה מינין טמאין בלבד, ושאר מיני העוף מותרין. והמינין האסורין, ארבעה ועשרים מין.

א,טו ועוף טהור נאכל במסורת, והוא שיהיה דבר פשוט באותו מקום שזה עוף טהור.

א,טז כל עוף שהוא דורס ואוכל, בידוע שהוא ... טמא.

א,כא מיני חגבים שהתירה תורה, שמונה. מי שהוא בקי בהן ובשמותיהן, אוכל.

א,כד ובדגים שני סימנין: סנפיר וקשקשת. וכל שיש לו קשקשת, יש לו סנפיר.

ב,ו חגב טמא, הרי הוא בכלל שרץ העוף; והאוכל כזית משרץ העוף לוקה... ואיזה הוא שרץ העוף, כגון זבוב ויתוש ודבורה וצרעה וכיוצא בהן.

ב,ז האוכל כזית משרץ הארץ לוקה... ואיזה הוא שרץ הארץ - כגון חולד וצב ונחשים ועקרבים וחיפושית ונדל וכיוצא בהן.

ג,א כל מאכל היוצא ממין מן המינין האסורין שלוקין על אכילתן - הרי אותו המאכל אסור באכילה מן התורה, כגון חלב בהמה וחיה הטמאים וביצי עוף ודג הטמאים.

ג,ב דבש דבורים ודבש צרעים, מותר מפני שאינו מתמצית גופן.

ג,ג ... חלב האדם מותר...

ג,י חלב בהמה טמאה אינו נקפה ועומד כחלב הטהורה; ואם נתערב חלב טהורה בחלב טמאה כשתעמיד אותו יעמוד חלב הטהורה, וייצא חלב הטמאה עם הקוס של גבינה. ומפני זה ייתן הדין שכל חלב הנמצא ביד גוי אסור, שמא עירב בו חלב בהמה טמאה; וגבינת הגויים מותרת, שאין חלב בהמה טמאה מתגבן. אבל בימי חכמי משנה גזרו על גבינת הגויים, ואסרוה מפני שמעמידין אותה בעור הקיבה של שחיטתן שהיא נבילה.

ד,ט ...התורה אסרה המתה, והיא הנבילה;

ד,א וכל שלא נשחטה כראוי, הרי זו מתה.

ד,ט ואסרה הנוטה למות מחמת מכותיה ואף על פי שעדיין לא מתה, והיא הטריפה. בין שהיה הגורם בידי בשר ודם, בין שהיה בידי שמיים.

ד,יא החותך בשר מן החי, הרי אותו הבשר - טריפה.

ו,א האוכל כזית מן הדם במזיד, חייב...ודבר מפורש בתורה שאינו חייב אלא על דם בהמה חיה ועוף בלבד.

ו,י אין הבשר יוצא מידי דמו אלא אם כן מולחו יפה יפה, ומדיחו יפה יפה. כיצד עושה: מדיח הבשר תחילה, ואחר כך מולחו יפה יפה, ומניחו במלחו כדי הילוך מיל; ואחר כך מדיחו יפה יפה, עד שייצאו המים זכים; ומשליכו מיד לתוך מים רותחין אבל לא לפושרין כדי שיתלבן מיד ולא ייצא דם.

ו,כא קערה שמלח בה בשר, אפילו הייתה שוועה באבר - אסור לאכול בה רותח לעולם, שכבר נבלע הדם בחרסיה.

ט,א בשר בחלב אסור לבשלו ואסור לאוכלו מן התורה, ואסור בהניה; וקוברין אותו.

ט,ב אין אסור מן התורה אלא בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה.

ט,ג אבל בשר בהמה טהורה שבישלו בחלב בהמה טמאה, או בשר בהמה טמאה שבישלו בחלב בהמה טהורה מותר לבשל, ומותר בהניה; ואין חייבין על אכילתו משום בשר בחלב. וכן בשר חיה.

ט,ד ועוף, בין בחלב בהמה בין בחלב חיה אינו אסור באכילה מן התורה; לפיכך מותר לבשלו, ומותר בהניה. ואסור באכילה מדברי סופרים... אסרו כל בשר בחלב.

ט,יא ... קדירה שבישל בה בשר, לא יבשל בה חלב; ואם בישל, בנותן טעם. ט,ח... כיצד: אם...יש בה טעם בשר, אסורה; ואם לאו, מותרת.

ט,יח מותר לצרור בשר וגבינה במטפחת אחת והוא שלא ייגעו זה בזה; ואם נגעו מדיח הבשר ומדיח הגבינה ואוכל.

ט,כא אסור להעלות העוף עם הגבינה על השולחן שהוא אוכל עליו - גזירה משום הרגל עבירה, שמא יאכל זה עם זה: אף על פי שהעוף בחלב, אסור מדברי סופרים.

ט,כה מי שאכל גבינה או חלב תחילה מותר לאכול אחריו בשר מיד, וצריך שידיח ידיו ויקנח פיו בין הגבינה ובין הבשר. ובמה יקנח פיו בפת או בפירות, שלועסן ובולען או פולטן.

ט,כז מי שאכל בשר בתחילה בין בשר בהמה בין בשר עוף לא יאכל אחריו חלב עד שישהה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת, והוא כמו שש שעות.

י,א כל איסורין שאמרנו, הן במיני נפש חיה; ויש איסורין אחרים של תורה בזרע הארץ והן החדש, וכלאי הכרם, והעורלה, והטבל.

י,ב החדש כיצד: כל אחד מחמשת מיני תבואה בלבד אסור לאכול מהחדש שלו עד... יום שבעה עשר בניסן.

י,ז כלאי הכרם כיצד: מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנזרעו עם הגפן בין שזרע ישראל, בין שזרע גוי, בין שעלו מאליהן, בין שנטע הגפן בתוך הירק שניהן אסורין באכילה ובהניה.

י,ט העורלה כיצד: כל הנוטע אילן מאכל, כל פירות שעושה אותו אילן שלוש שנים משנזרע הרי הן אסורין באכילה ובהניה.

י,כ הטבל כיצד: כל אוכל שהוא חייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות, קודם שיפריש ממנו נקרא טבל; ואסור לאכול ממנו.

י,אב יין הגויים... אסור בהניה כיון שנתנסך; ודבר זה מגזירת סופרים הוא.

יא,כב בזמן שהייתה ארץ ישראל כולה לישראל היו לוקחין היין מכל אדם מישראל ואין חוששין לו; ובחוצה לארץ לא היו לוקחין היין מכל אדם מישראל אלא מאדם שהוחזק בכשרות. ובזמן הזה אין לוקחין יין בכל מקום אלא מאדם שהוחזק בכשרות; וכן הבשר והגבינה וחתיכת דג שאין בה סימן.

ח,ח טבח הנאמן למכור בשר, ונמצא בשר נבילה או בשר טריפה - מחזיר את הדמים לבעלים; ומשמתין אותו, ומעבירין אותו. ואין לו תקנה לעולם ליקח ממנו בשר עד שילך למקום שאין מכירין אותו, ויחזיר אבידה בדבר חשוב, או ישחוט לעצמו ויוציא טריפה לעצמו בממון חשוב: שודאי עשה תשובה, בלא הערמה.

טו,א דבר אסור שנתערב בדבר מותר: מין בשאינו מינו, בנותן טעם; ומין במינו שאי אפשר לעמוד על טעמו, ייבטל ברוב.

טו,ד אפילו חתיכת נבילה שנתערבה בשתי חתיכות של שחוטה, הכול מותר מן התורה. אבל מדברי סופרים, הכול אסור עד שיאבד דבר האסור מעוצם מיעוטו (טו,ה) ששיעורו בשישים, ולא יהיה דבר חשוב שעינו עומדת.

טו,כ הריח אינו אוסר, ואין אוסר אלא עצמו של איסור.

יז,ב הלוקח כלי תשמיש סעודה מן הגויים מכלי מתכות וכלי זכוכית: דברים שלא נשתמש בהן כל עיקר מטבילין במי מקוה, ואחר כך יהיו מותרין לאכול בהן ולשתות. ודברים שנשתמש בהן על ידי צונן, כגון כוסות וצלוחיות וקיתונות, מדיחן ומטבילין והן מותרין. ודברים שנשתמש בהן על ידי חמין, כגון יורות וקומקמוסין ומחמי חמין, מגעילין ומטבילין והן מותרין. ודברים שנשתמש בהן על ידי האור, כגון שפודין ואסכלאות, מלבנן באור עד שתינשר קליפתן ומטבילין והן מותרין.

יז,ה טבילה זו שמטבילין כלי הסעודה הנלקחין מן הגויים ואחר כך יותרו לאכילה ושתייה אינה לעניין טומאה וטהרה, אלא מדברי סופרים.

יז,י לא ישתה אדם במסיבה של גויים, ואף על פי שהוא יין מבושל שאינו נאסר או שהיה השותה מכליו לבדו; ואם היה רוב המסיבה ישראל, מותר.

יז,כו אסרו חכמים מאכלות ומשקין שנפש רוב בני אדם קהה מהן, וכן אסרו לאכול ולשתות בכלים הצואים שנפשו של אדם מתאוננה מהן, וכן לאכול בידיים מזוהמות, ועל גבי כלים מלוכלכים: שכל דברים אלו בכלל "אל תשקצו את נפשותיכם" (ויקרא יא, מג).

יז,כז וכן אסור לאדם שישהה את נקביו כלל, בין גדולים בין קטנים; וכל המשהה נקביו הרי זה בכלל משקן נפשו, יתר על חולאים רעים שיביא על עצמו ויתחייב בנפשו.

לז) חמץ ומצה

א,א כל האוכל כזית חמץ בפסח מתחילת ליל חמישה עשר עד סוף יום אחד ועשרים בניסן במזיד חייב כרת... בשוגג, חייב קרבן חטאת קבועה: אחד האוכל, ואחד הממחה ושותה.
 א,ב החמץ בפסח אסור בהניה... והמניח חמץ ברשותו בפסח - אף על פי שלא אכלו, עובר בשני לאוין... ואיסור החמץ ואיסור השאור שבו מחמצין, אחד הוא.
 א,ד חמץ שעבר עליו הפסח, אסור בהניה לעולם; ודבר זה קנס מדברי סופרים...
 א,ה חמץ שנתערב בדבר אחר בפסח, בין במינו בין שלא במינו - הרי זה אוסר בכל שהוא (מדברי סופרים)... אבל התערובת מותרת באכילה לאחר הפסח.

א,ב מצות עשה מן התורה להשבית החמץ קודם זמן איסור אכילתו...
 ב,ב ומה היא השבתה זו האמורה בתורה - הוא שיבטל החמץ מליבו ויחשוב אותו כעפר, וישים בליבו שאין ברשותו חמץ כלל, ושכל חמץ שברשותו, הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל.
 ב,ג ומדברי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים, ולבדוק ולהוציאו מכל גבולו. וכן מדברי סופרים שבודקין ומשביתין החמץ בלילה, מתחילת ליל ארבעה עשר לאור הנר, מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהן, ואור הנר יפה לבדיקה.
 ד,ח... דבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאכילה - הרי זה מותר לקיימו בפסח.
 ד,י... הפת עצמה שעופשה ונפסלה מלאכול הכלב... - אינו צריך לבער.

א,א אין אסור משום חמץ בפסח, אלא חמשת מיני הדגן בלבד - והם שני מיני החיטים, שהן החיטה והכוסמת, ושלושת מיני השעורים, שהן השעורה ושיבולת שועל והשיפון. אבל הקטנייות, כגון אורז ודוחן ופולים ועדשים וכיוצא בהן - אין בהן משום חמץ.
 ה,יג כל זמן שאדם עוסק בבצק, אפילו כל היום כולו - אינו בא לידי חימוץ. ואם הגביה ידו והניחו, ושהה בצק עד שהגיע להשמיע הקול בזמן שאדם מכה בידו עליו - כבר החמיץ, ויישרף מיד; ואם אין קולו נשמע - אם שהה כדי שיהלך אדם מיל - כבר החמיץ, ויישרף מיד.
 ה,יד היו שתי עיסות שהגביהו היד מהן בעת אחת, ונשתהו, והאחת מהן יש לה קול, והאחרת אין לה קול - שתיהן יישרפו, והרי הן חמץ גמור.

- ה,כא כל כלי חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן, מותר להשתמש בהן מצה בצונן.
- ה,כג כלי מתכות וכלי אבנים שנשתמש בהן חמץ ברותחין בכלי ראשון, כגון קדירות ואילפסין - נותן אותן לתוך כלי גדול, וממלא עליהן מים, ומרתיחן בתוכו; ואחר כך שוטף אותן ומשתמש בהן במצה. וכן הסכינין, מרתיח את הלהב ואת הניצב בכלי ראשון; ואחר כך משתמש בהן במצה.
- ה,כד כלי מתכות ואבנים וכלי עצים שנשתמש בהן חמץ בכלי שני, כגון קערות וכוסות - נותן אותן לתוך כלי גדול, ונותן עליהן מים רותחין, ומניחן בתוכו עד שיפלוטו; ואחר כך שוטפן, ומשתמש בהן במצה.
- ה,כה כל כלי חרס שנשתמש בהן חמץ בחמין - בין בכלי ראשון כגון קדרות, בין בכלי שני כגון קערות, בין שהיו משוחין ושועין באבר שעושין אותן כעין זכוכית, בין שהיו חרס כמה שהן - אין משתמשין בהן במצה, אלא מניחן לאחר הפסח ומבשל בהן.

לח) דברים אסורים משום ע"ז (הלכות עובדי כוכבים ומזלות)

- יא,ד אין מנחשין כגויים, שנאמר "לא תנחשו" (ויקרא יט,כו). כיצד הוא הניחוש: כגון אלו שאומרים הואיל ונפלה פיתי מפי, או נפל מקלי מידי, איני הולך למקום פלוני היום, שאם אלך אין חפציי נעשים... וכל כיוצא בדברים האלו, הכול אסור...
- יא,ו אי זה הוא קוסם זה העושה מעשה משאר המעשייות... עד שיאמר דברים שעתידין להיות, ויאמר דבר פלוני עתיד להיות, או אינו הווה; או שיאמר שראוי לעשות כך, והיזהרו מכך.
- יא,ז אסור לקסום, ולשאול לקוסם.
- יא,ט אי זה הוא מעונן אלו נותני העיתים, שאומרים באצטגנינות שלהן יום פלוני רע, ויום פלוני טוב, יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה פלונית...
- יא,י אסור לעונן, אף על פי שלא עשה מעשה... וכל העושה מעשה מפני האצטגנינות, ...הרי זה לוקה, שנאמר "ולא תעוננו" (ויקרא יט,כו).
- יא,יט הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא ייבעת, והמניח ספר תורה או תפילין על הקטן בשביל שישן לא דיי להם שהם בכלל מנחשים וחוכרים: אלא שהם בכלל הכופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפאות גוף, ואינן אלא רפאות נפשות.
- יא,טז אבל הבריא שקרא פסוקין או מזמור מתהילים, כדי שתגן עליו זכות קריאתן, ויינצל מצרות ונזקים הרי זה מותר.
- יא,יז... כל העושה מעשה כדי שיבוא המת ויודיעו - לוקה.

- יא,כו דברים אלו כולן, דברי שקר וכזב הן; והן שהטעו בהן עובדי עבודה זרה הקדמונים לגויי הארצות, כדי שיינהו אחריהן. ואין ראוי לישראל, שהם חכמים מחוכמים, להימשך בהבלים האלו, ולא להעלות על הלב שיש בהן תעלה.
- יא,כא אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת, יידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה, אינם דברי חכמה, אלא תוהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת, ונטשו כל דרכי האמת בגללן. ומפני זה אמרה תורה, כשהזהירה על כל אלו ההבלים, "תמים תהיה עם יי אלוהיך".

- יא,א אין הולכין בחוקות הגויים, ולא מידמין להם לא במלבוש, ולא בשיער, וכיוצא בהן.
- יא,ב אין מגלחין פאתי הראש, כמו שהיו עושים עובדי עבודה זרה וכומריהן שנאמר "לא תקיפו פאת ראשכם".
- יא,ג... אסרה תורה להשחית הזקן. ואינו חייב עד שיגלחנו בתער. לפיכך אם גילח זקנו במספריים, פטור.
- יא,ד לא תעדה אישה עדי האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע, או תלבוש שריון וכיוצא בו, או שתגלח ראשה כאיש; ולא יעדה איש עדי אישה, כגון שילבוש בגדי צבעונין וחלי זהב במקום שאין לובשין אותן הכלים ואין משימין אותו החלי, אלא הנשים: הכול, כמנהג המדינה.

יב, יג "כתובת קעקע" (ויקרא יט, כח) האמורה בתורה, הוא שישרוט על בשרו וימלא מקום השריטה כוחל או דיו או שאר צבעונין הרושמין; וזה הוא מנהג הגויים הרושמין עצמן לעבודה זרה שלהן, כלומר שהוא עבד מכור לה ומורשם לעבודתה. ומעת שירשום באחד מדברים הרושמין אחר שישרוט, באי זה מקום מן הגוף, בין איש בין אישה לוקה.

לט) שבת

- א, א שביתה בשביעי ממלאכה מצות עשה.
- ה, ד משתשקע החמה עד שייראו שלושה כוכבים בינוניים, הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום; והוא ספק מן היום, ספק מן הלילה, ודנין בו להחמיר, בכל מקום.
- א, ב כל מקום שנאמר בהלכות שבת שהעושה דבר זה חייב הרי זה חייב כרת, ואם היו שם עדים והתראה, חייב סקילה; ואם היה שוגג, חייב חטאת.
- א, ג וכל מקום שנאמר שהעושה דבר זה פטור - הרי זה פטור מן הכרת, ומן הסקילה, ומן הקרבן; אבל אסור לעשות אותו דבר בשבת: ואיסורו מדברי סופרים, הרחקה מן המלאכה; והעושה אותו בזדון, מכין אותו מכת מרדות. וכן כל מקום שנאמר: אין עושין כך וכך, או אסור לעשות כך וכך בשבת העושה אותו דבר בזדון, מכין אותו מכת מרדות.
- א, ד וכל מקום שנאמר: מותר לעשות כך וכך, הרי זה מותר לכתחילה. וכן כל מקום שנאמר אינו חייב כלום, או פטור מכלום אין מכין אותו כלל.
- א, ה דברים המותרים לעשותן בשבת, ובשעת עשייתן אפשר שתיעשה בגללן מלאכה ואפשר שלא תיעשה - אם לא נתכוון לאותה מלאכה, הרי זה מותר. כיצד: גורר אדם מיטה וכיסא ומגדל וכיוצא בהן בשבת, ובלבד שלא יתכוון לחפור חריץ בקרקע בשעת גרירתן; ולפיכך אם חפרו הקרקע, אינו חושש בכך לפי שלא נתכוון. וכן מהלך אדם על גבי עשבים בשבת, ובלבד שלא יתכוון לעקור אותן; לפיכך אם נעקרו, אינו חושש. ורוחץ ידיו מעפר הפירות וכיוצא בו, ובלבד שלא יתכוון להשיר השיער; לפיכך אם נשר, אינו חושש. פרצה דחוקה מותר להיכנס לה בשבת, אף על פי שמשיר צרורות. וכן כל דבר שאינו מתכוון כגון זה.
- א, ו עשה מעשה, ונעשת בגללו מלאכה שודאי תיעשה בשביל אותו מעשה - אף על פי שלא נתכוון לה, חייב: שהדבר ידוע, שאי אפשר שלא תיעשה אותה מלאכה. כיצד: הרי שצריך לראש עוף לשחק בו לקטן, וחתך ראשו בשבת... וכן כל כיוצא בזה.
- א, ז כל המקלקלין, פטורין... אף על פי שעשה מלאכה, הואיל וכוונתו לקלקל, פטור.
- ב, א דחוויה היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר כל המצוות; לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת על פי רופא אומן של אותו מקום. ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת ורופא אחר אומר אינו צריך - מחללין עליו את השבת: שספק נפשות דוחה את השבת.

- ב,ב, כללו של דבר: שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי היא כחול לכל הדברים שהוא צריך להן.
- ב,ג, כשעושים דברים אלו, אין עושין אותן לא על ידי גויים, ולא על ידי קטנים, ולא על ידי עבדים, ולא על ידי נשים כדי שלא תהא שבת קלה בעיניהם; אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם. ואין מורין לנשים לעשות דברים אלו. ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה.
- ב,י, חולה שאין בו סכנה... אם היו צרכיו, אין בהן מלאכה - עושין אותן ... ישראל.
- ב,טז, מפקחין פיקוח נפש בשבת ואין צריך ליטול רשות מבית דין; והמקדים להציל הנפש, הרי זה משובח. כיצד: ראה תינוק שנפל לים פורס מצודה ומעלהו, ואף על פי שהוא צד הדגים עימו. שמע שטבע תינוק בים, ופורס מצודה להעלותו, והעלה דגים בלבד - פטור מכלום. נתכוון להעלות דגים, והעלה דגים ותינוק פטור, אפילו לא שמע שטבע: הואיל והעלה תינוק עם הדגים, פטור.
- ב,יח, מי שנפלה עליו מפולת, ספק הוא שם ספק אינו שם - מפקחין עליו; מצאוהו חי אף על פי שנתרוצץ ואי אפשר שיבריא - מפקחין עליו ומוציאין אותו לחיי אותה שעה.
- ב,כג, גויים שצרו על עיירות ישראל אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהן את השבת ואין עושין עימהן מלחמה; ובעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש, יוצאין עליהן בכלי זין ומחללין עליהן את השבת. ובכל מקום, אם באו על עסקי נפשות או שערכו מלחמה או שצרו סתם - יוצאין עליהן בכלי זין ומחללין עליהן את השבת. ומצוה על כל ישראל שיכולין לבוא, לצאת ולעזור לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד הגויים בשבת; ואסור להן להתמהמה למוצאי שבת. וכשיצילו את אחיהן, מותר להן לחזור בכלי זין שלהן למקומם בשבת, כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא.
- ה,א, הדלקת נר בשבת אינה רשות, ... אלא חובה. ואחד אנשים ואחד נשים, חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת. אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים, ולוקח שמן ומדליק את הנר...
- ה,ב, מותר להשתמש לנר השבת.
- ג,א, מותר להתחיל במלאכה מערב שבת, אף על פי שהיא נגמרת מאליה בשבת.
- ו,א, אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אף על פי שאינו מצווה על השבת.
- ו,ב, גוי שעשה מלאכה מעצמו בשבת - אם בשביל ישראל עשה אותה, אסור ליהנות באותה מלאכה עד מוצאי שבת...

ז,א מלאכות שחייבין עליהן סקילה וכרת במזיד, או קרבן חטאת בשגגה - מהן אבות, ומהן תולדות; ומניין כל אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. ואלו הן: החרישה, והזריעה, והקצירה, והעימור, והדישה, והזרייה, והברירה, והטחינה, וההרקדה, והלישה, והאפייה, והגזיזה, והליבון, והניפוץ, והצביעה, והטווייה, ועשיית הנירין, והנסכת המסכה, והאריגה, והבציעה, והקשירה, וההתרה, והתפירה, והקריעה, והבניין, והסתירה, וההכיה בפטיש, והצידה, והשחיטה, וההפשטה, וההעבדה, ומחיקת העור, וחיתוכו, והכתיבה, והמחיקה, והשרטוט, וההבערה, והכיבוי, וההוצאה מרשות לרשות.

ז,ב כל אלו המלאכות וכל שהוא מעניינן, הן הנקראין אבות מלאכות. כיצד הוא עניינן: אחד החורש, או החופר, או העושה חריץ הרי זה אב מלאכה: שכל אחת ואחת מהן חפירה בקרקע, ועניין אחד הוא.

ז,ג וכן אחד הזורע זרעים, או הנוטע אילנות, או המבריך אילנות, או המרכיב, או הזומר כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות, ועניין אחד הוא: שכל אחת מהן לצמח דבר הוא מתכוון.

ז,ד וכן אחד הקוצר תבואה או קטנית, או הבורצר ענבים, או הגודר תמרים, או המוסק זיתים, או האורה תאנים כל אלו אב מלאכה אחת הן: שכל אחת מהן לעקור דבר מגידוליו מתכוון. ועל דרך זו, שאר האבות.

ז,ה התולדה, היא המלאכה הדומה לאב מאלו האבות. כיצד: המחתיך את הירק מעט מעט לבשלו, הרי זה חייב שזו המלאכה תולדת טחינה, שהטוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה; וכל העושה דבר הדומה לזה, הרי זה תולדת טוחן. וכן הלוקח לשון של מתכת, ושף אותו כדי ליקח מעפרו כדרך שעושים צורפי הזהב הרי זה תולדת טחינה.

ז,ז אחד העושה אב מאבות מלאכות, או תולדה מן התולדות במזיד, חייב כרת. ט,א האופה כגרוגרת, חייב. אחד האופה את הפת, או המבשל את המאכל או את הסממנין, או המחמם את המים הכול עניין אחד הוא.

ט,ו המתין אחד ממיני מתכות כל שהוא, או המחמם את המתכת עד שתיעשה גחלת הרי זה תולדת מבשל... כללו של דבר: בין שריפה גוף קשה באש, או שהקשה גוף רך הרי זה חייב, משום מבשל.

ט,ט והמכבס בגדים הרי הוא תולדת המלבן, וחייב. והסוחט את הבגד עד שיוציא המים שבו הרי זה מכבסו, וחייב.

י,א הקושר קשר של קיימה, והוא מעשה אומן חייב... וקשר שאינו של קיימה, ואינו מעשה אומן מותר לקושרו לכתחילה.

יא,א השוחט, חייב. ולא שוחט בלבד, אלא כל הנוטל נשמה לאחד מכל מיני חיה ובהמה ועוף ודג ושרץ בין בשחיטה, בין בנחירה או בהכיה חייב.

יא,ט הכותב שתי אותיות, חייב. והמוחק כתב על מנת לכתוב במקום המחק שתי אותיות, חייב.

י,טז המכה בפטיש הכיה אחת, חייב. וכל העושה דבר שהוא גמר מלאכה (י, יח כדרך שהאומנין עושין) - הרי זה תולדת מכה בפטיש, וחייב. (כג,ד) המתקן כלי באיזה דבר שיתקן - חייב.

יב,ח ההוצאה מרשות לרשות - מלאכה מאבות מלאכות היא... וכן למדו מפי השמועה, שהמעביר ברשות הרבים מתחילת ארבע לסוף ארבע הרי הוא כמוציא מרשות לרשות, וחייב.

יב,ט אין המוציא מרשות לרשות חייב עד שיוציא כשיעור המועיל מרשות היחיד לרשות הרבים, או מרשות הרבים לרשות היחיד...

יד,א איזו היא רשות הרבים - מדברות ויערים ושדות ודרכים ... ואי זו היא רשות היחיד - תל שגבוה עשרה טפחים, ורחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר על כן; וכן חריץ שהוא עמוק עשרה, ורחב ארבעה על ארבעה או יתר על כן; וכן מקום שהוא מוקף ארבע מחיצות, גובהן עשרה וביניהן ארבעה על ארבעה או יתר על כן אפילו יש בו כמה מילין...; כולן, רשות היחיד גמורה הן.

יד,ב אפילו כלים כגון ספינה או מגדל של עץ וכוורת וכיוצא בהן - אם יש בהן ארבעה על ארבעה בגובה עשרה, או יתר על זה - הרי הן רשות היחיד גמורה.

כא,א דברים הרבה הן, שאסרו חכמים משום שבות. מהן דברים, אסרום מפני שהן דומים למלאכות. ומהן דברים, אסרום גזירה שמא יבוא מהן איסור סקילה.

כא,ט אין רוכבין על גבי בהמה בשבת, גזירה שמא יחתוך זמורה להנהיגה.

כא,יב מפרק חייב משום דש, והסוחט זיתים וענבים חייב משום מפרק; לפיכך אסור לסחוט תותים ורימונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם כזיתים וענבים שמא יבוא לסחוט זיתים וענבים. אבל שאר פירות, כגון פרישין ותפוחים ועזרורין מותר לסוחטן בשבת, מפני שאינן בני סחיטה.

כא,כ אסור לבריא להתרפאות בשבת, גזירה שמא ישחוק סממנין.

כב,ב מפני מה אסרו חכמים להיכנס למרחץ בשבת מפני הבלנין שהיו מחימין חמין בשבת, ואומרין מערב שבת הוחמו.

כב,כג הצובע, מאבות מלאכות; לפיכך אסור לאישה להעביר סרק על פניה, מפני שהיא כצובעת.

כב, כז העושה אוהל קבוע, חייב משום בונה. לפיכך אין עושיין אוהל עראי לכתחילה.
 כג, ט אסור להטביל כלים טמאין בשבת, מפני שהוא כמתקן כלי.
 כג, יב אסור ללוות ולהלוות - גזירה שמא יכתוב. וכן אסור לקנות ולמכור, ולשכור ולהשכיר שמא יכתוב.

כד, א יש דברים שהן אסורין בשבת, אף על פי שאינן דומין למלאכה, ואינם מביאין לידי מלאכה... אסור לאדם להלך בחפציו בשבת, ואפילו לדבר בהן, כגון שידבר עם שותפו מה ימכור למחר או מה יקנה, או היאך יבנה בית זה, ובאי זו סחורה ילך למקום פלוני.

כד, ה מחשבין חשבונות של מצוה, ומודדין מדידה של מצוה, כגון מקוה לידע אם יש כשיעור, או בגד לידע אם מקבל טומאה. ופוסקין צדקה לעניים. והולכין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ואפילו לתרטיאות וטרקלין של גויים לפקח על עסקי רבים בשבת.

כד, י כל הדברים שהן אסורין משום שבות, לא גזרו עליהן בין השמשות... והוא, שיהיה שם דבר מצוה או דוחק.

כד, יב אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת כדרך שהוא עושה בחול.
 כה, ג כל כלי שמלאכתו להיתר - מותר לטלטלו בשבת. וכל כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו בשבת, בין לצורך גופו, בין לצורך מקומו; אבל בשביל עצמו של כלי, אסור:
 כה, ה מטלטל הוא הרחיים או המכתשת לשבור עליה אגוזים, או לעלות עליה למיטה וזה הוא לצורך גופו; או לישב במקומה. אבל אינו מטלטלה כדי שלא תישבר, ולא כדי שלא תיגנב. וכן כל כיוצא בזה.
 כה, ו וכל שאינו כלי - כגון אבנים, ומעות, וקנים, וקורות, וכיוצא בהן - אסור לטלטלן.

כז, ב מותר לאדם בשבת להלך את כל העיר כולה, אפילו הייתה כנינווה, בין שהייתה מוקפת חומה בין שלא הייתה מוקפת חומה. וכן מותר לו להלך חוץ לעיר אלפיים אמה לכל רוח מרובעות כטבלה מרובעת, כדי שיהיה נשכר את הזוויות. ואם יצא חוץ אלפיים, מכין אותו מכת מרדות עד שנים עשר מיל; אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל אפילו אמה אחת - לוקה מן התורה.

כט, א מצות עשה מן התורה לקדש יום השבת בדברים. וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו: בכניסתו בקידוש היום, וביציאתו בהבדלה.
 כט, ו מדברי סופרים לקדש על היין ולהבדיל על היין.

(מ) יום הכיפורים (הלכות שביתת עשור)

- א,א מצות עשה לשבות ממלאכה בעשור לחודש השביעי...
- א,ב כל מלאכה שחייבין על זדונה בשבת סקילה, חייבין על זדונה בעשור כרת.
...וכל דבר שאסור לעשותו בשבת אף על פי שאינו מלאכה, אסור לעשותו ביום הכיפורים; ...
כללו של דבר - אין בין שבת ליום הכיפורים בעניינים אלו, אלא שזדון מלאכה בשבת בסקילה,
וביום הכיפורים בכרת.
- א,ד מצות עשה אחרת יש ביום הכיפורים, והיא לשבות בו מאכילה ושתייה: שנאמר
"תענו את נפשותיכם" (ויקרא טז,כט).
- א,ה וכן למדו מפי השמועה, שאסור לרחוץ בו או לסוך או לנעול את הסנדל או לבעול.
- א,ג אסור לרחוץ ביום הכיפורים - בין בחמין בין בצונן, בין כל גופו בין אבר אחד.
- א,ג,ב מי שהיה מלוכלך בצואה או טיט - רוחץ מקום הטינופות כדרכו, ואינו חושש.
ומדיחה אישה ידה אחת במים, ונותנת פת לבנה. והחולה רוחץ כדרכו, אף על פי שאינו מסוכן.
וכל חייבי טבילות טובלין כדרכן, בין בתשעה באב בין ביום הכיפורים.
- א,ו כשם ששבות מלאכה בו בין ביום בין בלילה - כך שבות של עינוי בין ביום בין
בלילה. וצריך להוסיף מחול על קודש בכניסתו וביציאתו.

(מא) שביתת יום טוב

- א,א ששת הימים שאסרן הכתוב בעשיית מלאכה שהן ראשון ושביעי של פסח, וראשון
ושמיני של חג הסוכות, וביום חג השבועות, ובאחד לחודש השביעי הן הנקראין ימים טובים.
ושביתת כולן שווה, שהן אסורין בכל מלאכת עבודה, חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה.
- א,ד כל מלאכה שחייבין עליה בשבת אם עשה אותה ביום טוב שלא לצורך אכילה -
לוקה, חוץ מההוצאה מרשות לרשות וההבערה הותרה שלא לצורך אכילה; לפיכך מותר ביום
טוב להוציא קטן או ספר תורה או מפתח וכיוצא באלו, מרשות לרשות.
- א,ה וכן מותר להבעיר, אף על פי שאינו לצורך אכילה. ושאר מלאכות - כל שיש בו
צורך אכילה מותר, כגון שחיטה ואפייה ולישה וכיוצא בהן; וכל שאין בהן צורך אכילה אסור,
כגון אריגה וכתיבה ובניין וכיוצא בהן.
- א,ז רחיצה וסיכה - הרי הן בכלל אכילה ושתייה, ועושין אותן ביום טוב; ... לכל
שבצורך הגוף.
- א,ח כל שאסור בשבת ... משום שבות - הרי זה אסור ביום טוב, אלא אם כן היה בו
צורך אכילה וכיוצא בה... וכל שאסור לטלטלו בשבת, אסור לטלטלו ביום טוב, אלא לצורך
אכילה וכיוצא בה...

א,ו כל מלאכה שאפשר לה ליעשות מערב יום טוב ולא יהיה בה הפסד ולא חיסרון אם נעשת מבערב, אסרו חכמים לעשות אותה ביום טוב, אף על פי שהיא לצורך אכילה. ולמה אסרו דבר זה - גזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מבערב ליום טוב, ונמצא יום טוב כולו הולך בעשיית אותן מלאכות, ויימנע משמחת יום טוב, ולא יהיה לו פנאי לאכול ולשתות.

מב) קידוש החודש

א,א חודשי השנה הם חודשי הלבנה... והשנים שאנו מחשבין - הם שני החמה...
 א,ב וכמה יתרה שנת החמה על שנת הלבנה, קרוב מאחד עשר יום. לפיכך כשיתקבץ מן התוספת הזאת כמו שלושים יום... - עושין אותה השנה שלושה עשר חודש, והיא הנקראת שנה מעוברת...
 א,ג הלבנה נסתרת בכל חודש וחודש, ואינה נראית כמו שני ימים... ובליל שתראה בערב אחר שנסתרה, הוא תחילת החודש; ומונין מאותו היום תשעה ועשרים יום. ואם יראה הירח ליל שלושים, יהיה יום שלושים ראש החודש; ואם לא יראה, יהיה ראש החודש יום אחד ושלושים, ויהיה יום שלושים מחודש שעבר. ואין נזקקין לירח בליל אחד ושלושים, בין שנראה בין שלא נראה, שאין לך חודש לבנה, יותר על שלושים יום.

ה,א...קביעת ראש החודש על הראייה ועיבור השנה מפני הזמן או מפני הצורך - אין עושין אותו אלא סנהדרין שבארץ ישראל... אבל בזמן שאין שם סנהדרין בארץ ישראל, אין קובעין חודשים ואין מעברין שנים אלא בחשבון זה שאנו מחשבין בו היום.

מג) תעניות

א,א מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הציבור.
 א,ב ודבר זה דרך מדרכי התשובה הוא: שבזמן שתבוא צרה ויזעקו לה ויריעו, יידעו הכול שבגלל מעשיהם הרעים הרע להן... - וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם.
 א,ג אבל אם לא יזעקו, ולא יריעו, אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרוא נקרית - הרי זו דרך אכזרייות, וגורמת להם להידבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה וצרות אחרות.
 א,ד ומדברי סופרים, להתענות על כל צרה שתבוא על הציבור, עד שירוחמו מן השמיים; ובימי התעניות האלו, זועקין בתפילות ומתחננים ומריעין בחצוצרות...

א,ט כשם שציבור מתענים על צרתן כך היחיד מתענה על צרתו. כיצד: הרי שהיה לו חולה, או תועה במדבר, או אסור בבית האסורין - יש לו להתענות עליו ולבקש רחמים בתפילתו... ולא יתענה בשבתות, ולא במועדות, ולא בראשי חודשים, ולא בחנוכה ופורים.

א,יד כל השרוי בתענית - בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו, בין שהיה מתענה עם הציבור על צרתם - הרי זה לא ינהוג עידונין בעצמו ולא יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב, אלא דואג ואונן: כעניין שנאמר "מה יתאונן אדם חי, גבר על חטאיו" (איכה ג, לט). ומותר לו לטעום את התבשיל ואפילו בכדי רביעית - והוא שלא יבלע אלא טועם ופולט. שכח ואכל, משלים תעניתו.

א,טו יחיד שהיה מתענה על החולה ונתרפא, על צרה ועברה - הרי זה משלים תעניתו. ההולך ממקום שמתענין למקום שאין מתענין, הרי זה מתענה ומשלים; הלך ממקום שאין מתענין למקום שמתענין, הרי זה מתענה עימהן. שכח ואכל ושתה, אל יתראה בפניהם; ואל ינהוג עידונין בעצמו.

ה,א יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם, מפני הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה; ויהיה זה זיכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה - עד שגרים להם ולנו אותן הצרות: שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב, שנאמר "והתוודו את עוונם ואת עוון אבותם" (ויקרא כו, מ).

ה,ב ואלו הן: יום שלושה בתשרי - שבו נהרג גדליה בן אחיקם, ונכתב גחלת ישראל הנשארה, וסיבב להתם גלותן; ועשירי בטבת - שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים, והביאה במצור ובמצוק; ושבעה עשר בתמוז, חמישה דברים אירעו בו - נשתברו הלוחות, ובטל התמיד מבית ראשון, והובקעה ירושלים בחורבן שני, ושרף אפוסטומוס הרשע ספר תורה, והעמיד צלם בהיכל.

ה,ג ותשעה באב, חמישה דברים אירעו בו - נגזר על ישראל במדבר שלא ייכנסו לארץ; וחרב הבית בראשונה, ובשנייה; ונלכדה עיר גדולה ובית תור היה שמה והיו בה אלפים ורבות מישראל, והיה להם מלך גדול ודימו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח, ונפל ביד גויים ונהרגו כולם, והייתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש; ובו ביום המוכן לפורענות חרש טורנוסרופוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו לקיים "ציון שדה תיחרש" (ירמיהו כו, יח; מיכה ג, יב).

ה,ד וארבעת ימי הצומות האלו - הרי הן מפורשין בקבלה: "צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי" (זכריה ח, ט): צום הרביעי - זה שבעה עשר בתמוז שהוא בחודש הרביעי; וצום החמישי - זה תשעה באב שהוא בחודש החמישי; וצום השביעי - זה שלושה בתשרי שהוא בחודש השביעי; וצום העשירי - זה עשרה בטבת שהוא בחודש העשירי.

ה,ה ונהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות בשלושה עשר באדר, זכר לתענית שנתענו בימי המן, שנאמר "דברי הצומות וזעקתם" (אסתר ט, לא). אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת, דוחין אותו לאחר השבת; חל להיות בערב שבת, מתענין בערב שבת... ובכולן אוכלים ושותין בלילה, חוץ מתשעה באב.

ה,ו משייכנס אב ממעטין בשמחה. ושבת שחל תשעה באב להיות בתוכה, אסור לספר ולכבס וללבוש כלי מגוהץ אפילו כלי פשתן עד שיעבור התענית; ואפילו לכבס ולהניח לאחר התענית אסור. וכבר נהגו ישראל שלא לאכול בשר בשבת זו ולא ייכנסו למרחץ עד שיעבור התענית; ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מראש החודש עד התענית.

ה,ז עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בתשעה באב. ואסור ברחיצה בין בחמין בין בצונן ואפילו להושיט אצבעו במים; ואסור בסיכה של תענוג ובנעילת הסנדל ובתשמיש המיטה - כיום הכיפורים. ומקום שנהגו לעשות בו מלאכה עושיין; ומקום שנהגו שלא לעשות בו מלאכה אינן עושיין. ובכל מקום תלמידי חכמים בטלין בו; ואמרו חכמים שכל העושה בו מלאכה אינו רואה סימן ברכה.

ה,ח תלמידי חכמים אין נותנין זה לזה שלום בתשעה באב, אלא יושבים דווים ונאנחים כאבלים; ...ואסור לקרות בתשעה באב בתורה או כנביאים או בכתובים, ובמשנה ובהלכות ובתלמוד ובהגדות; ואינו קורא אלא באיוב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיה...

ה,ט כל הצומות האלו, עתידים ליבטל לימות המשיח; ולא עוד, אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה, שנאמר "כה אמר ה' צבאות, צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה, ולמועדים, טובים; והאמת והשלום, אהבו" (זכריה ח, ט).

מד) אבל

(מבוא להלכות אבל)... קבורה ביום מיתה... היא מצות עשה.
ד,ח ... וכל המליץ את מתו עובר בלא תעשה, אלא אם כן הלינו לכבודו ...

א,א מצות עשה להתאבל על הקרובים. ואין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון בלבד, שהוא יום המיתה ויום הקבורה. ומשה רבנו תיקן להם לישראל שבעת ימי אבילות, ושבעת ימי המשתה.

ב,א אלו שאדם חייב להתאבל עליהן דין תורה: אימו ואביו, בנו ובתו, אחיו ואחותו מאביו. ומדבריהם שיתאבל האיש על אשתו הנשואה, וכן האישה על בעלה, ומתאבל על אחיו ועל אחותו שהן מאימו.

ג,א כל כוהן שניטמא למת, חוץ משישה מתים המפורשים בתורה או אשתו, בעדים והתראה הרי זה לוקה.

ג,י כוהן שפגע במת מצוה בדרך, הרי זה מיטמא לו: אפילו כוהן גדול, חייב להיטמא לו ולקוברו. ואיזה הוא מת מצוה זה אחד מישראל שהיה מושלך בדרך, ואין לו קוברין.

ד,ד ומציינין את הקברות, ובונין נפש על הקבר; והצדיקים, אין בונים להם נפש על קברותיהם דבריהם הם זכרונם. לא יפנה אדם לבקר הקברות.

ה,א אלו דברים שהאבל אסור בהן ביום הראשון מן התורה, ובשאר שבעת ימי האבל מדבריהם: אסור לספר, ולכבס, ולרחוץ, ולסוך, ולשמש מיטתו, ולנעול את הסנדל, ולעשות מלאכה, ולקרות בדברי תורה, ולזקוף את המיטה, ולפרוע את ראשו, ולשאול שלום: הכול אחד עשר דבר.

ו,א מדברי סופרים שיהיה האבל נוהג במקצת דברי אבלות כל שלושים יום.

ח,א אבל חייב לקרוע על מתו.

י,א השבת עולה למניין אבילות. ואין אבילות בשבת אלא בדברים שבצנעה, כגון עטיפת הראש, ותשמיש המיטה, ורחיצה בחמין. אבל דברים שבגלוי, אינו נוהג בהן אבלות, אלא לובש מנעליו, וזוקף את המיטה, ונותן שלום לכל אדם. ואם יש לו בגד מחליף, ולא ילבוש בגד קרוע בשבת.

יג,יב אל יתקשה אדם על מתו יתר מדוי, שזה הוא מנהגו של עולם; והמצער עצמו על מנהג העולם, הרי זה טיפש. אלא כיצד יעשה שלושה לבכי, שבעה להספד, שלושים יום לתספורת ולשאר החמישה.

מה) בית הבחירה

א,א מצות עשה לעשות בית לה', מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות, וחוגגין אליו שלוש פעמים בשנה.

א,ג כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה', ולהקריב בהן קרבן; ואין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים בלבד, ובהר המורייה שבה.

א,ה ואלו הן הדברים שהן עיקר בבניין הבית: עושין בו קודש, וקודש הקודשים, ויהיה לפני הקודש מקום אחד והוא הנקרא אולם; ושלושתן נקראין היכל. ועושין מחיצה אחרת סביב להיכל, רחוקה ממנו כעין קלעי החצר שהיו במדבר; וכל המוקף במחיצה זו שהוא כעין חצר אוהל מועד, הוא הנקרא עזרה. והכול נקרא מקדש.

א,ו ועושין במקדש שבעה כלים: מזבח לעולה ולשאר הקרבנות; וכבש שעולים בו למזבח, ומקומו לפני האולם משוך לדרום; וכיור וכנו, לקדש ממנו הכוהנים ידיהם ורגליהם לעבודה, ומקומו בין האולם ולמזבח, משוך לדרום שהוא שמאל הנכנס למקדש.

א,ז ומזבח לקטורת, ומנורה, ושולחן; ושלושתן בתוך הקודש, לפני קודש הקודשים.

ו,יד מקריבין הקרבנות כולן, אף על פי שאין שם בית בנוי... שקדושה הראשונה קידשה לשעתה, וקידשה לעתיד לבוא.

ז,ו אף על פי שהמקדש היום חרב בעוונותינו, חייב אדם במוראו כמו שהיה נוהג בו בבניינו לא יכנס אלא למקום שמותר להיכנס לשם, ולא יישב בעזרה,

ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח.

ז, טז הר הבית - ... אין זבין וזבות נידות ויולדות נכנסין לשם, ומותר להכניס המת עצמו להר הבית; ואין צריך לומר, טמא מת שהוא נכנס לשם.

ז, כא בשעה שנכנסין הבנאים לבנות ולתקן בהיכל, או להוציא משם את הטומאה מצוה שיהיו הנכנסין כוהנים תמימים; לא מצאו תמימים, ייכנסו בעלי מומין; אם אין שם כוהנים, ייכנסו לויים; לא מצאו לויים, ייכנסו ישראל... לא מצאו טהורים, ייכנסו טמאים.

ביהמ ג, טמא שנכנס למקדש במזיד ענוש כרת. ואין חייבין כרת או קרבן אלא מעזרת ישראל ולפנים...

ביהמ ד, ח כל קרבנות הציבור, קבוע זמנם; לפיכך כולן דוחין את השבת, ואת טומאת המת.

מעהק א, א כל הקרבנות של מיני נפש חיה באין מחמישה מינין בלבד - מן הבקר, ומן הכבשים, ומן העיזים, ומן התורים, ומן בני היונה. [ב] וכל הקרבנות בין של ציבור בין של יחיד, ארבעה מינין - עולה, וחטאת (עשה סט)... אם שגג במצות לא תעשה שחייבים עליה כרת, ואשם, ושלמים...

מעהק א, ג קרבנות הציבור הן שני תמידין של כל יום, ומוספי שבתות, וראשי חודשים, והמועדות, ושעיר חטאת של יום הכיפורים...

מעהק יב, א המנחות, הן מן הקרבנות... [ב] וכל המנחות, סולת חיטים - חוץ ממנחת סוטה ועומר התנופה, שהם מן השעורים.

מעהק יב, ב שלוש מנחות לציבור: עומר התנופה... ושתי הלחם שמביאין ביום עצרת... (ו) לחם הפנים שעושין בכל שבת. מעהק יב, ג ותשע מנחות ליחיד...

מעהק יט, יז הגויים מותרין להקריב עולות לה', בכל מקום והוא, שיקריבו בבמה שיבנו. ואסור לסייען, ולעשות שליחותן שהרי נאסר עלינו להקריב בחוץ; ומותר להורות להם, וללמדם היאך יקריבו לשם האל ברוך הוא.

מעילה ח, ח וכל הקרבנות כולן, מכלל החוקים הן. לפיכך אמרו חכמים שאף על עבודת הקרבנות, העולם עומד.

מו) שמיטה ויובל

א,א מצות עשה לשבות בשנה שביעית מעבודת הארץ ועבודת האילנות - שנאמר "ושבתה הארץ שבת ליי" (ויקרא כה,ב), ונאמר "בחריש ובקציר תשבות" (שמות לד,כא).
 י,א מצוות עשה לספור שנים שבע שבע, ולקדש שנת החמישים - שנאמר "וספרת לך שבע שבתות שנים . . . וקידשתם את שנת החמישים" (ויקרא כה,ח-י); ושתי מצוות אלו, מסורין לבית דין הגדול בלבד.
 י,יז...היובל מוציא עבדים, ומשמיט קרקע. (י,טו)... והחזרת שדות לבעליהן, וזו היא השמטת קרקע.

י,י משגלה שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה, בטלו היובלות - שנאמר "וקראתם דרוור בארץ, לכל יושביה" (ויקרא כה,י), בזמן שכל יושביה עליה: והוא שלא יהיו מעורבבין שבט בשבט, אלא כולן יושבים כתקנן.
 י,יב ובזמן שאין היובל נוהג...נוהגת שביעית בארץ מדבריהם, וכן השמטת כספים בכל מקום מדבריהם כמו שביארנו.

מז) סנהדרין

א,א מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך. שופטים אלו הדיינים הקבועין בבית דין, ובעלי דינין באים לפניהם.
 א,ב השוטרים אלו בעלי מקל ורצועה, והם עומדים לפני הדיינין המסבבין בשווקים ועל החניות לתקן השערים והמידות, ולהכות כל מעוות וכל מעשיהם על פי הדיינים. וכל שיראו בו ערוות דבר מביאין אותו לבית דין, ודנין אותו כפי רשעו.
 א,ד קובעין בתחלה בית דין הגדול במקדש, והוא הנקרא סנהדרי גדולה, ומנינם אחד ושבעים.
 א,ז ועוד מעמידין שני בתי דינין של שלושה ועשרים שלושה ועשרים, אחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית.
 א,ח ומעמידין בכל עיר ועיר מישראל שיש בה מאה ועשרים או יותר סנהדרי קטנה, ויושבת בשער העיר. וכמה יהיה מנינה, שלושה ועשרים דייין.
 א,ט עיר שאין בה מאה ועשרים, מעמידין בה שלושה דיינים.
 ב,א אין מעמידין בסנהדרין בין בגדולה בין בקטנה, אלא אנשים חכמים ונבונים, מופלאין בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה, ויודעים קצת משאר החכמות, כגון רפואות, וחשבון תקופות ומזלות, ואיצטגנינות, ודרכי המעוננים והקוסמים והמכשפים והבלי עבודה זרה וכיוצא באלו, כדי שיהיו יודעים לדון אותם.

ב,ג אין מעמידין בכל סנהדרין לא סריס, ולא זקן מופלג בשנים, מפני שיש בהן אכזריות, ולא מי שאין לו בנים כדי שיהא רחמן.

ב,ו בית דין של שלושה אף על פי שאין מדקדקין בהן בכל אלו הדברים, צריך שיהיה בכל אחד מהן שבעה דברים ואלו הן: חכמה ויראה וענווה ושנאת ממון ואהבת האמת ואהבת הבריות להן ובעלי שם טוב.

ג,ה כל בית דין של ישראל שהוא הגון שכנה עימהם. לפיכך צריכין הדיינים לישיב באימה ויראה ועטיפה וכובד ראש. ואסור להקל ראש או לשחק או לספר בשיחה בטלה בבית דין, אלא בדברי תורה וחכמה.

ג,ח כל המעמיד להן לישראל דייני שאינו הגון כאלו הקים מצבה.

ד,א אחד בית דין הגדול או סנהדרי קטנה או בית דין של שלושה צריכין שיהיה כל אחד מהן סמוך מפי סמוך. ומשה רבנו סמך יהושע ביד שנאמר "ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו" (במדבר כז, כג).

ד,ב וכן השבעים זקנים משה רבנו סמכם ושרת עליהן שכינה. ואותן הזקנים סמכו לאחרים, והאחרים לאחרים.

ד,ג וכיצד היא הסמיכה לדורות, לא שיסמכו ידיהן על ראש הזקן, אלא שקורין לו רבי, ואומרים לו: הרי אתה סמוך ויש לך רשות לדון אפלו דיני קנסות.

ד,יב נראין לי הדברים, שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם הרי אלו סמוכים, ויש להן לדון דיני קנסות ויש להן לסמוך לאחרים.

ה,א דיני ממונות דנין בשלושה.

ה,ג אין דנין דיני נפשות בפחות מעשרים ושלושה שהן סנהדרי קטנה.

ה,ו מכות בשלושה, ואף על פי שאפשר שימות כשמלקין אותו.

ב,טו יש לאדם לעשות דין לעצמו אם יש בידו כוח: הואיל וכדת וכהלכה הוא עושה אינו חייב לטרוח ולבוא לבית דין אף על פי שלא היה שם הפסד בנכסיו אילו נתאחר ובא לבית דין. לפיכך אם קיבל עליו בעל דינו והביאו לבית דין, ודרשו ומצאו שעשה כהלכה ודין אמת דן לעצמו - אין סותרין את דינו.

כו,ט כל הדן בדיני גוים, ובערכאות שלהן אף על פי שהיו דיניהם כדיני ישראל-הרי זה רשע וכאילו חירף והרים יד בתורת משה רבנו.

כו,י הייתה יד הגויים תקיפה ובעל דינו אלם ואינו יכול להוציא ממנו בדייני ישראל - יתבענו לדייני ישראל תחילה: אם לא רצה לבוא נוטל רשות מבית דין ומציל בדייני גויים מיד בעל דינו.

מח) תורה שבעל פה ותקנות חכמים (הלכות ממרים)

א,א בית דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל פה, והם עמוד ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהן הבטיחה תורה... וכל המאמין במשה רבנו ובתורתו חייב לסמוך מעשה הדת אליהם, ולהישען עליהם.

א,ג אחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה, והם תורה שבעל פה, ואחד דברים שלמדו אותן מפי דעתם באחת מן המידות שהתורה נדרשת בהן ונראה בעיניהם שהדין בדבר זה כך הוא, ואחד דברים שעשו אותן סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה, והן הגזירות והתקנות והמנהגות כל אחד ואחד מאלו השלושה דברים, מצות עשה לשמוע להן.

א,ה דברים שלומדין מן הדין אם הסכימו עליהן בית דין הגדול כולן, הרי הסכימו; ואם נחלקו בהן הולכין אחר הרוב, ומוציאין הדין אחד לרבים.

א,ט משבטל בית דין הגדול, רבתה מחלוקת בישראל: זה מטמא ונותן טעם לדבריו, וזה מטהר ונותן טעם לדבריו; זה אוסר, וזה מתיר.

א,י שני חכמים או שני בתי דינים, שנחלקו שלא בזמן הסנהדרין, או עד שלא הגיע הדבר להן בין בזמן אחד, בין בזה אחר זה אחד מטמא ואחד מטהר, אחד אוסר ואחד מתיר: אם אין אתה יודע להיכן הדין נוטה בשל תורה, הלך אחר המחמיר; ובשל סופרים, הלך אחר המקל.

מט) מלכים ומלחמות

א,א שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה.

א,ט... כל מי שאין בו יראת שמיים אף על פי שחכמתו מרובה, אין ממנין אותו למינוי מן המינויין שבישראל.

ב,א כבוד גדול נוהגין במלך, ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם.

ב,ט כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול, וחייב הכול בכבודו כך ציווה להיות ליבו בקרבו שפל וחלל.

ג,ו המלך אסור לשתות דרך שכרות. אלא יהיה עוסק בתורה ובצורכי ישראל, ביום ובלילה.

ג,ח כל המורד במלך, יש למלך רשות להורגו.

ג,י המבטל גזירת המלך בשביל שנתעסק במצוות, אפילו במצוה קלה הרי זה פטור. ואין צריך לומר אם גזר המלך לבטל מצוה, שאין שומעין לו.

ג,יא כל ההורגין נפשות שלא בראיה ברורה, או בלא התראה...יש למלך רשות להרוג אותן, ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה. והורג רבים ביום אחד, ותולה ומניחן תלויים ימים רבים, להטיל אימה, ולשבור יד רשעי העולם.

ד,י ובכול יהיו מעשיו לשם שמיים, ותהיה מחשבתו ומגמתו להרים דת האמת, ולמלאות העולם צדק, ולשבור זרוע הרשעים, ולהילחם מלחמות ה' שאין ממליכין מלך תחילה, אלא לעשות משפט ומלחמה.

ה,א אין המלך נלחם תחילה, אלא מלחמת מצוה. ואיזו היא מלחמת מצוה זו מלחמת שבעה עממים, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם. ואחר כך נלחם במלחמת הרשות והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים, כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו.

ו,א אין עושין מלחמה עם אדם בעולם, עד שקוראין לו לשלום אחד מלחמת הרשות, ואחד מלחמת מצוה. אם השלימו, וקיבלו שבע מצוות שנצטוו בני נוח עליהן אין הורגין מהן נשמה; והרי הן למס.

ו,ה ואם לא השלימו, או שהשלימו ולא קיבלו שבע מצוות - עושין עימהם מלחמה, והורגין כל הזכרים הגדולים, ובוזזין כל ממונם וטפם; ואין הורגין אישה ולא קטן - שנאמר "והנשים והטף" (ראה דברים כ,יד; וראה דברים ב,לד), זה טף של זכרים.

ו,ו במה דברים אמורים - במלחמת הרשות שהיא עם שאר האומות. אבל שבעה עממין ועמלק שלא השלימו, אין מניחין מהם נשמה.

ז,ז מאחר שייכנס אדם בקשרי המלחמה, יישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה, ויידע שעל ייחוד השם הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד, ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו, אלא ימחה זכרם מליבו ויפנה מכל דבר למלחמה.

ז,ז וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה, ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר "אל יירך לבבכם, אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם" (דברים כ,ג).

ז,ז ואל עוד, אלא שכל דמי ישראל תלויין בצווארו.

ה,יא אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם אלא ללמוד תורה, או לישא אישה, או להציל מן הגויים, ויחזור לארץ; וכן יוצא הוא לסחורה. אבל לשכון בחוצה לארץ, אסור אלא אם כן חזק הרעב.

ה,טו לעולם ידור אדם בארץ ישראל, אפילו בעיר שרובה גויים; ואל ידור בחוצה לארץ, ואפילו בעיר שרובה ישראל: שכל היוצא לחוצה לארץ כאילו עובר עבודה זרה.

ח,יב משה רבנו לא הנחיל התורה והמצוות אלא לישראל ולכל הרוצה להתגייר משאר האומות. אבל מי שלא רצה, אין כופין אותו לקבל תורה ומצוות.

ח,יג וכן ציווה משה רבנו מפי הגבורה, לכוף את כל באי העולם לקבל כל מצוות שנצטווה נוח... והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בכל מקום.
 ט,א על שישה דברים נצטווה אדם הראשון על עבודה זרה, ועל ברכת השם, ועל שפיכות דמים, ועל גילוי עריות, ועל הגזל, ועל הדינים.
 ט,ב... הוסיף לנוח אבר מן החי... נמצאו שבע מצוות.
 ח,יד כל המקבל שבע המצוות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא.

(נ) גרים (הלכות איסורי ביאה)

יב,יג כל הגויים כולם, כשיתגיירו ויקבלו עליהן כל המצוות של תורה - ...הרי הן כישראל לכל דבר.. ומותרין להיכנס בקהל ה' מיד..
 יג,א בשלושה דברים נכנסו ישראל לברית - במילה, וטבילה, וקרבן.
 יג,ב וכן לדורות, כשירצה הגוי להיכנס לברית, ולהסתופף תחת כנפי השכינה, ויקבל עליו עול תורה - צריך מילה, וטבילה, והרצאת קרבן; ואם נקבה היא, טבילה וקרבן... ומה הוא קרבן הגר - עולת בהמה, או שתי תורים או שני בני יונה, ושניהם עולה. ובזמן הזה שאין שם קרבן, צריך מילה וטבילה; וכשיבנה המקדש, יביא קרבנו.
 יג,ג גר שמל ולא טבל, או שטבל ולא מל - אינו גר: עד שימול, ויטבול. וצריך לטבול, בפני שלושה... גר קטן - מטבילין אותו על דעת בית דין, שזכות היא לו; מעוברת שנתגיירה וטבלה, אין בנה צריך טבילה.
 יג,ה גיורת שראינה נוהגת בדרכי ישראל תמיד..., וכן גר שנהג בדרכי ישראל - ... הרי אלו בחזקת גרי צדק, ואף על פי שאין שם עדים שמעידין בפני מי נתגיירו. ואף על פי כן, אם באו להתערב בישראל - אין משיאין אותם עד שיבואו עדים, או עד שיטבלו בפנינו, הואיל והוחזקו גויים.
 יג,י... המצוה הנכונה כשיבוא הגר או הגיורת להתגייר, בודקין אחריו - שמא בגלל ממון שייטול, או בשביל שררה שיזכה לה, או מפני הפחד, בא להיכנס לדת; ואם איש הוא, בודקין אחריו שמא עיניו נתן באישה יהודית, ואם אישה היא, שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי ישראל.
 יג,יא אם לא נמצא להם עילה - מודיעין אותן כובד עול התורה וטורח שיש בעשייתה על עמי הארצות, כדי שיפרשו; אם קיבלו ולא פירשו, וראו אותן שחזרו מאהבה - מקבלים אותן...

יג, יד גר שלא בדקו אחריו, או שלא הודיעוהו המצוות ועונשן, ומל וטבל בפני שלושה הדיוטות - הרי זה גר: ואפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר - הואיל ומל וטבל, יצא מכלל הגויים; וחוששין לו, עד שיתבאר צדקותו. אפילו חזר ועבד עבודה זרה - הרי הוא כישראל משומד, שקידושיו קידושין; ומצוה להחזיר אבידתו, מאחר שטבל נעשה כישראל.

יד, א כיצד מקבלין גרי הצדק: כשיבוא להתגייר, ויבדקו אחריו ולא ימצאו עילה - אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דוויים דחופים ומסוחפין ומטורפין, וייסורין באין עליהן; אמר: אני יודע, ואני כדאי - מקבלין אותו מיד.

יד, ב ומודיעין אותו עיקרי הדת, שהוא ייחוד השם ואיסור עבודה זרה; ומאריכין, בדבר זה. ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות, ומקצת מצוות חמורות; ואין מאריכין בדבר זה. ומודיעין אותו עוון לקט שכחה ופיאה, ומעשר עני. ומודיעין אותו עונשן של מצוות.

יד, ג כיצד: אומרים לו, הוי יודע שעד שלא באת לדת זו - אם אכלת חלב, אי אתה ענוש כרת, אם חיללת שבת, אי אתה ענוש סקילה; ועכשיו אחר שתתגייר - אם אכלת חלב, אתה ענוש כרת, אם חיללת שבת, אתה ענוש סקילה. ואין מרבין עליו, ואין מדקדקין עליו - שמא יגרום לטורדו ולהטותו מדרך טובה, לדרך רעה: שבתחילה, אין מושכין את האדם אלא בדברי רצון רכים; וכן הוא אומר "בחבלי אדם אמשכם" (הושע יא, ד), ואחר כך "בעבותות אהבה" (שם).

יד, ד וכשם שמודיעין אותו עונשן של מצוות, כך מודיעין אותו שכרן של מצוות; ומודיעין אותו שבעשיית מצוות אלו, יזכה לחיי העולם הבא, ושאיין שם צדיק גמור אלא בעל חכמה שעושה מצוות אלו, ויודען. ואומרים לו, הוי יודע שהעולם הבא אינו צפון אלא לצדיקים, והם ישראל; וזה שתראה ישראל בצער בעולם הזה, טובה צפונה היא להם, שאינן יכולין לקבל רוב טובה בעולם הזה, כאומות - שמא ירום ליבם ויתעו ויפסידו שכר העולם הבא, כעניין שנאמר "וישמן ישורון ויבעט" (דברים לב, טו). ואין הקדוש ברוך הוא מביא עליהן רוב פורענות, כדי שלא יאבדו, אלא כל האומות כלין, והן עומדין; ומאריכין בדבר זה, כדי לחבבו.

יד, ה אם חזר בו, ולא רצה לקבל - הולך לדרכו. ואם קיבל - אין משהין אותו, אלא מלין אותו מיד; ואם היה מהול, מטיפין ממנו דם ברית. ומשהים אותו עד שיתרפא רפואה שלמה, ואחר כך מטבילין אותו. ושלושה עומדין על גביו; ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות פעם שנייה, והוא עומד במים.

יד, ו ואם הייתה אישה - נשים מושיבות אותה במים עד צווארה, והדיינין מבחוץ. ומודיעין אותה מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות, והיא יושבת במים; ואחר כך טובלת בפניהם, והן מחזירין פניהן ויוצאין, כדי שלא יראו אותה, כשתעלה מן המים.

נא) המלך המשיח (הלכות מלכים ומלחמות)

יא,א המלך המשיח עתיד לעמוד, ולהחזיר מלכות בית דויד ליושנה הממשלה הראשונה, ובונה מקדש, ומקבץ נדחי ישראל. וחוזרין כל המשפטים בימיו, כשהיו מקודם: מקריבין קרבנות, ועושין שמיטין ויובלות ככל מצותה האמורה בתורה.

יא,ב וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבנו: שהרי תורה העידה עליו.

יא,ו אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים, ומחדש דברים בעולם או מחייה מתים וכיוצא בדברים אלו שהטיפשים אומרים; אין הדבר כן שהרי רבי עקיבה חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של כוזיבא המלך, והוא היה אומר עליו, שהוא המלך המשיח. ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעוונות; כיון שנהרג, נודע להם שאינו משיח, ולא שאלו ממנו חכמים, לא אות ולא מופת. ועיקר הדברים, ככה הן: שהתורה הזאת אין חוקיה ומשפטיה משתנים לעולם, ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליהן, ולא גורעין מהן; וכל המוסיף או גרע, או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצוות מפשוטן הרי זה בודאי רשע ואפיקורוס.

יא,ז ואם יעמוד מלך מבית דויד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדויד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, ויילחם מלחמות ה' הרי זה בחזקת שהוא משיח: אם עשה והצליח, וניצח כל האומות שסביביו, ובנה מקדש במקומו, וקיבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי.

יא,ח ואם לא הצליח עד כה, או נהרג - בידוע שאינו זה שהבטיחה תורה עליו, והרי הוא ככל מלכי בית דויד השלמים והכשרים שמתו.

יא,י וכל הדברים האלו של ישוע הנוצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו - אינן אלא ליישר דרך למלך המשיח ולתקן העולם כולו לעבוד את ה' ביחד.

יא,יא כיצד: כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח, ומדברי התורה ומדברי המצוות, ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב; והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה. אלו אומרים: מצוות אלו אמת היו, וכבר בטלו בזמן הזה, ולא היו נוהגות לדורות.

יא,יב ואלו אומרים: דברים נסתרים יש בהן ואינן כפשוטן וכבר בא משיח וגילה נסתריהם. וכשיעמוד המלך המשיח באמת, ויצליח וירום ויינשא - מיד הם כולם חוזרים ויודעים ששקר נחלו אבותיהם, ושנביאיהם ואבותיהם הטעום.

יא,יג אל יעלה על דעתך שבימות המשיח ייבטל דבר ממנהגו של עולם או יהיה שם חידוש במעשה בראשית; אלא עולם כמנהגו הולך.

יב,ב אמרו חכמים : אין בין העולם הזה לימות המשיח, אלא שיעבוד מלכיות בלבד.
 יב,ד ועל כל פנים, אין סידור הווית דברים אלו ולא דקדוקיהן, עיקר בדת.
 יב,ה ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות, ולא יאריך בדברי מדרשות האמורים
 בעניינים אלו וכיוצא בהן; ולא ישימם עיקר שאינן מביאין לא לידי אהבה, ולא לידי יראה. וכן
 לא יחשב הקיצין; אמרו חכמים, תפוח דעתן של מחשבי קיצים.
 יב,ח ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות שהטובה תהיה
 מושפעת הרבה, וכל המעדנים מצויין כעפר. ולא יהיה עסק כל העולם, אלא לדעת את ה' בלבד.
 ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים, ויודעים דברים הסתומים העמוקים; וישיגו דעת בוראם כפי
 כוח האדם, שנאמר "כי מלאה הארץ דעה את יי, כמים לים מכסים" (ישעיהו יא, ט).

תוכן העניינים

א	לידע שיש אלוהי העולם (הלכות יסודי תורה).....
א	חוקים ומשפטים (הלכות תמורה).....
ב	רשות נתונה (הלכות תשובה).....
ג	התשובה (הלכות תשובה).....
ד	יעבור או ייהרג (הלכות יסודי תורה).....
ה	קידוש השם וחילול השם (הלכות יסודי תורה).....
ו	גניזה (הלכות יסודי תורה).....
ז	עבודה זרה (הלכות עובדי כוכבים ומזלות).....
ח	"וכל מעשייך יהיו לשם שמיים" (הלכות דעות).....
ט	התנהגות (הלכות דעות).....
י	אהבת ישראל (הלכות דעות).....
יא	רוצח ודין רודף (הלכות רוצח ושמירת נפש).....
יב	הורג בלא כוונה (הלכות רוצח ושמירת נפש).....
יג	שמירת נפש (הלכות רוצח ושמירת נפש).....
יד	לשון הרע (הלכות דעות).....
טו	נקימה ונטירה (הלכות דעות).....
טז	גזלה ואבידה.....
יז	גנבה (הלכות גנבה).....
יח	חובל ומזיק.....
יט	צדקה (הלכות מתנות עניים).....
כ	הלוואה (הלכות מלווה ולווה).....
כא	לא תשחית (הלכות מלכים ומלחמות).....
כב	אישות.....
כג	צניעות ואיסור יחוד (הלכות איסורי ביאה).....

- כה) נידה (הלכות איסורי ביאה)..... כז
- כו) מקוות..... כח
- כז) כיבוד אב ואם (הלכות ממרים)..... כח
- כח) נחלות..... כט
- כט) תלמוד תורה..... ל
- ל) קריאת שמע..... לא
- לא) טהרת המקום (הלכות קריאת שמע)..... לא
- לב) תפילה..... לא
- לג) ציצית..... לג
- לד) תפילין ומזוזה..... לד
- לה) ברכות..... לה
- לו) כשרות (הלכות מאכלות אסורות)..... לו
- לז) חמץ ומצה..... לט
- לח) דברים אסורים משום ע"ז (הלכות עובדי כוכבים ומזלות)..... מ
- לט) שבת..... מא
- מ) יום הכיפורים (הלכות שביתת עשור)..... מו
- מא) שביתת יום טוב..... מו
- מב) קידוש החודש..... מז
- מג) תעניות..... מז
- מד) אבל..... מט
- מה) בית הבחירה..... נ
- מו) שמיטה ויובל..... נב
- מז) סנהדרין..... נב
- מח) תורה שבעל פה ותקנות חכמים (הלכות ממרים)..... נד
- מט) מלכים ומלחמות..... נד
- נ) גרים (הלכות איסורי ביאה)..... נו
- נא) המלך המשיח (הלכות מלכים ומלחמות)..... נח